

MADAGASKAR forum

Vennskapsforeningen Norge - Madagaskar
Fikambanana Fifankatiavana Norvezy - Madagasikara

nr 2 2011 årgang 9

Norske emigranter til Madagaskar

Skipsreder er Madagaskarvenn

Rovhogst – Chinese takeaway

Menneskerettighetene er truet

Mer om eventyret Dagros

Organ for
Vennskapsforeningen
Norge - Madagaskar (VNM)

STYRET I VNM**LEDER**

Øyvind Dahl
E-POST
oyvind.dahl@lyse.net

ØVRIGE STYREMEDLEMMER

Nestleder Arnhild
Fjose, Kasserer Jakob
Veia, Sekretær Guro
Veum, Webmaster
Heri Ramampiaro,
Annonseansvarlig John
Magnus Nygaard, 1. vara
Tore Vatn, 2. vara Anna
Chalachanova.

*Vennskapsforeningen er
ikke ansvarlig for innholdet i
bladet; dette er redaktørens
ansvar. Redaksjonen følger
Vær Varsomplakaten og
Redaktørplakaten.*

REDAKTØR

Linn Krogh Hansen
E-POST
ilinn@frisurf.no
TLF 99 24 98 55

FORMGIVNING

Anita R. Hetland
ARI Design

LOGO

Alvar Berget

FOTO FORSIDE

"Mann med hatt"
Anders Rønningen

FOTO BAKSIDE

"Ulovlig tømmerhogst"
May Lise Talgø

Bladet er utgitt med støtte
fra NORAD
ISSN 1504-4750

REDAKTØREN HAR ORDET**Kjære Madagaskarvenner!**

Blant hovedsakene i dette nummeret er Nils Kristian Høimyrs dokumentar om den tidligste norske emigrasjonen til Madagaskar. Mens mange nordmenn valgte å utvandre til USA i det 19. århundret var det noen som ville skape seg en ny fremtid på Madagaskar. Utvandringen til Madagaskar i denne perioden er langt mindre kjent for de fleste av oss som lever nå.

Takket være Høimyrs dypdykk i gamle arkiver kan vi i denne utgaven av bladet presentere familiehistorier, tegninger, sorthvitt-fotografier og håndskrevne reisebrev fra flere av de første norske utvandrerne som søkte lykken på øya.

Ikke like fjernt i tid, men ikke desto mindre nostalgisk er bildene og fortellingen til Elisabeth U. Sunnøys historie fra 1971, da hun hadde privilegiet av å følge den aller første kalvetransporten av Norsk rødt fe (NRF) fradyrene ble lastet om bord i KLM-flyet i Norge til de kunne trekke frisk luft på Madagaskar.

Dessverre er ikke alle historier fra «Sol-skinnsøya» preget av solskinn. Flere internasjonale bistands-donører, deriblant Norge, har frosset bistanden til Madagaskar etter at Andry Rajoelina tok makten. Målet med å stanse

pengeoverføringene til Madagaskar var at dette skulle gjøre det vanskelig for landets ukonstitusjonelle styre å opprettholde makten. Håpet var at Andry Rajoelina-styret skulle kollapse innen kort tid. Isteden er konsekvensene blitt slik de ofte blir når fattige land rammes av politisk uro; Det er den fattige mannen i gata som lider mest. Ifølge Utvalget for menneskerettigheter er situasjonen på Madagaskar så alarmerende at FN-rapportører mener at landes sultne befolkning er tatt som gisler.

Du kan lese mer om dette og andre utfordringer befolkningen på Madagaskar må forholde seg til som følge av utenlandske interesser på øya.

Ønsker dere alle en super førjulstid!

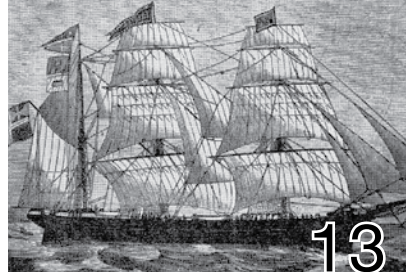
Linn Krogh Hansen

6

9

13

20

I DETTE NUMMERET

4	VI MÅ YTE FØR VI KAN NYTE	20	MED 150 KALVER SOM MEDPASSASJERER
6	NYTER GODT AV CHINESE TAKEAWAY	23	MED TURISTER TIL FØDELANDET
9	STILLE HUMANITÆR KRISE	24	OMSTRIDT PROSJEKT PÅ MADAGASKAR
12	BLIR DOKTOR I VANNRENSING	25	LÆR Å KJENNE ØYA VÅR
13	NORSK EMIGRASJON TIL MADAGASKAR	26	SMÅNYTT
18	140 NORSKE KUER FLYDD TIL MADAGASKAR		

REDAKSJONEN

REDAKTØR

LINN KROGH HANSEN (42) er utdannet sosialantropolog og har praksis fra Ifaty utenfor Toliara (1997). Tema for hovedoppgaven er religiøs praksis og sosial endring i vezones daglige liv. Hun var sist på Madagaskar i 2005, etter å ha mottatt journaliststipend fra UD. Arbeider nå som journalist i magasinet Seilas.

E-post: ilinn@frisurf.no

STAVANGER

ARNE MORTEN ROSNES (39) er fra Stavanger og er gift med tidligere VNM-styremedlem Ellen Veia Rosnes. Han var på Madagaskar frem til juli 2008 og arbeidet litt frivillig for NMS i tillegg til stilling som informasjonskonsulent i FN's matvareprogram (WFP) siden april 2007. Nå bor familien i Stavanger. Han jobber i Mintra som utvikler e-læring. Familien skal nå ha tre måneders opphold på Madagaskar og bo på Antsirabe. Ellen skal gjøre feltarbeid i forbindelse med doktorgradsprosjekt.

E-post: arne.morten@rosnes.com

REDAKSJONSASSISTENT

ØYVIND DAHL (71) er pensjonert professor i interkulturell kommunikasjon og sosialantropologi fra Misjonshøgskolen. Han har jobbet som lektor på Lærerskole på Madagaskar, vært generalsekretær i Bistandsnemnda og er nå leder for Vennskapsforeningen Norge – Madagaskar. Han har hatt mange oppdrag på Madagaskar.

E-post: oyvind.dahl@lyse.net

MADAGASKAR

SOPHIE KÜSPERT-RAKOTONDRAINY (23) har bodd på Madagaskar i ni år med avbrekk på to år i Norge siden 2002. Hun har gått på både norsk og gassisk skole og etter videregående tok Sophie et friår på øya der hun jobbet i Provert og grønne skoler, Bara. Hun var på landsbygda og underviste der i tillegg til at hun var på en sykestue og lærte om helsearbeid. Høsten 2008 giftet Sophie seg med koordinatoren for grønne skoler, Mparany. Hun har en bachelor i pedagogikk fra Universitetet i Bergen og tar nå en master i «Comparative and International Education» ved Universitetet i Oslo. Hun og Mparany driver et barnebokforlag, «Vakoka Vakiteny» på Madagaskar der de gir ut bøker på morsmålet.

E-post: sophiekuspert@yahoo.com

STAVANGER

ERIK TANGEDAL (74) er teolog fra Misjonsskolen i Stavanger/MF. Arbeidde i 15 år i Den Lutherske Kyrkja (FLM) på Madagaskar i tidsrommet 1966 – 1997, første fem år på Vestkysten, seinare i kyrkja si misjonsavdeling Tafika Masina Maharitra med reiser til utkantar over heile øya. Studieopphald på Madagaskar 1999 i møte med hyrderørsla innan FLM. Seinare besøkt øya fem gonger som reiseleiar for turistar og guide, seinast okt/nov 2007.

E-post: erik.tangedal@lyse.net

– Vi må yte før vi kan nyte

– Det er bare arbeid, håndens og åndens arbeid, som bygger opp en bedrift, som bygger opp et land, en nasjon. Vi må yte før vi kan nyte, sier skipsreder Johannes Solstad til Madagaskarforum.

TEKST OG FOTO: ØYVIND DAHL

Skipsreder Johannes Solstad er 80 år og kan se tilbake på et eventyrlig liv på sjøen og i land. Han har bygget opp suksessrederiet Solstad Offshore ASA som nå har 1600 ansatte og 51 båter som seiler på alle hav.

Men at ideen til rederiet ble unn-

fanget på Madagaskar er ukjent for de fleste. Historien er som følger:

Johannes Solstad fra Skudenes-havn på Karmøy reiste på islandsfiske 17 år gammel med sin fars kutter. Da var han ferdig med realskolen. Året etter dro han på langfart. Han gikk om

bord i Stavanger og lastet pelsverk i Leningrad. Fra New York var det spageti til Genova og Napoli, derfra til Casablanca og Durban. Han kom hjem til jul i 1948. Han dro til sjøs igjen i 1949, da kom han blant annet til Australia. Så ble det styrmannsskolen i Stavanger. Den

var han ferdig med i 1952.

Madagaskarfart med «Kyllingen»

Den norske Amerikalinje (NAL) hadde et datterselskap, Scandinavian East Africa Line (SEAL), som hadde linjefart på Madagaskar. Solstad mønstret på «Skiansfjord» i 1953, etter at han var ferdig med styrmannsskolen, 23 år gammel. I elleve år var han tilknyttet NAL/SEAL, mesteparten av tiden var han på båter som gikk i linjefart på Øst-Afrika, Madagaskar, og øyene øst for Madagaskar, Reunion og Mauritius. Det ble et avbrekk da han gikk på skipperskolen i Stavanger 1954-55; det ble også et avbrekk da han som overstyrmann seilte i cruiseferd på Karibia med Bergensfjord sammen med kaptein Bjørnstad 1958-59.

Nyttig læretid

Solstad var først skipper på «Norefjord» som gikk til Madagaskar. Der overtok han kystbåten «Le Scandinave» – populært kalt «Kyllingen» – som seilte rundt hele øya og losset og lastet varer til og fra havner som Tamatave, Majunga og Tulear der de store lastebåtene var innom ca. hver 14. dag.

– *Hvordan var det å seile rundt kysten?*

– Jeg ble kjent med alle småstedene rundt øya, seilingsforhold og ankringsmuligheter. Ofte måtte vi fortøye langs strandbredden, andre ganger lå vi på redene og lastet og losset i lektere. Det var ingen losere, så skipperen hadde det hele og fulle ansvar for båt, mannskap og last. Det var en god læretid som førte til stor selvsikkerhet etter hvert.

Solstad overtok som kaptein på «Tyrixfjord» i slutten av 1961. Senere ble det noen måneder på NALs hovedkontor på Jernbanetorget i Oslo. Det ble en læretid i kontorarbeid. Han benyttet tiden til å få privatundervisning i et nonnekloster og lærte franske gloser. Nonnene kunne ikke ta imot mannlige elever før damene hadde passert 40 år... Så ble det noen måneder i Paris på SEALs kontor. Da ble det mer franskstudier på Alliance Française.

– *Hva er egentlig linjefart?*

– Norske linjerederier seilte over hele verden. Stykkgoods ble lastet i forskjellige havner avhengig av hvor linjen gikk. Vi i SEAL lastet i Norge, Sverige, Danmark, nedover kontinentet til Hamburg, Antwerpen, Rotterdam, Le Havre og Bordeaux. Det var industrivarer, fyrstikker, sement, stål og andre forbruks-

varer. Kjente havner i Afrika var Casablanca, Dakar, Pointe Noire, Durban, Dar es Salaam, Zanzibar og Mombasa. Reisen gikk annenhver gang rundt Afrika eller gjennom Suez-kanalen. Hjemover gikk vi oftest gjennom Suez. En sjelden gang lastet vi malm i Takoradi til Sauda. Fra Madagaskar var det sisal, kaffe og bønner og til dels malm fra Tamatave. Fra Reunion og Mauritius var det sukker.

En drøm blir virkelighet

Fra 1962 til 64 var Solstad ansatt som maritim inspektør i SEAL bosatt i Tananarive, som byen ble kalt den gangen. Rudolf Eidesen fra Haugesund, tidligere sjøkaptein, ledet SEAL på Madagaskar. Han bodde i «Villa Norge». Solstad fikk gode venner, blant dem den polskfødte forretningsmannen Synek Drotkowski og hans norskfødte kone, Tulla. Det var i denne tiden ideen om eget rederi slo rot. Drotkowski tilbød seg å gå inn med kapital da han fikk vite at den 34-årige norske sjøoffiseren ville hjem til Skudeneshavn for å starte eget rederi. Den 31. august 1964 ble aksjeselskapet Solstad Rederi registrert med det formål å drive skipsfart fra Skudeneshavn. Også andre venner og kjente skjøt til kapital.

– I dag er rederiet børsnotert. Min brors familie og min familie eier halve rederiet. Rederiet startet med lastebåter, men har etter hvert spesialisert seg som et Offshore rederi med avanserte konstruksjonsbåter i øverste sjikt. Konstruksjonsbåter er de som jobber med bunnkonstruksjoner på oljeinstallasjoner med svære kraner. Spesialutdannede teknikere kan sitte om bord og utføre kompliserte oppdrag på sjøbunnen via dataskjermer. Vi begynte i Nordsjøen. Men nå har vi oppdrag i Brasil, i Mexicogulven, Australia, Singapore, Vest-Afrika, Middelhavet, vi arbeider «worldwide». Under oljemessen i Stavanger i fjor, lanserte rederiet miljøvennlige «Green Operations». Det innebærer løsninger for klimavoter slik at skipene kan seile klimanøytralt.

Æresmedlem i Vennskapsforeningen

Johannes Solstad har støttet Vennskapsforeningen ved oppstarten, Han deltok på og støttet jubileumsfesten 26. juni 2010 økonomisk, og nå har han også gitt startskuddet til et «spleiselag» for å få etablert det tverrkulturelle kompetansesenteret «Lovasoa» på den tidlige-

re norske skolen på Antsirabe.

– *Hvorfor dette Madagaskar-engasjementet?*

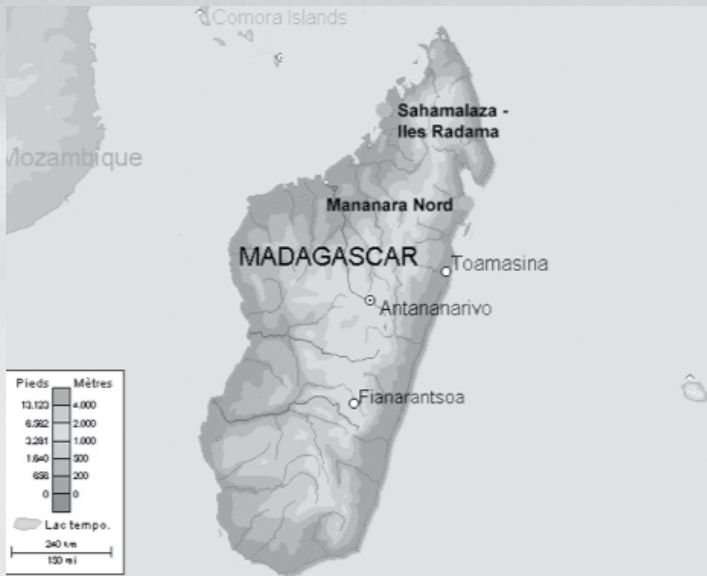
– Jeg er en Madagaskar-venn. Jeg møtte også mange norske Madagaskar-misjonærer i min tid både på land og om bord. Den gangen reiste misjonærene ofte med SEAL-båtene som hadde noen passasjerlugarer. Jeg hadde mest kontakt med familien til Lauritz Nielsen i Tulear. Da de var i Maintirano, døde en sjømann plutselig på «Le Norvegien» og ble brakt i land. Jeg var da i Tana. Jeg reiste med fly og tok kisten med. Da var jeg glad for å få assistanse fra Lauritz Nielsen. En annen gang ble skipperen på «Le Scandinave», Hans E. Olsen, veldig sjuk i dårlig vær også utenfor Maintirano. Jeg overtok båten og gikk til Morondava. Der tok vi ham i livbåten og rodde inn til vi stod på grunn. Jeg bar ham inn til land og reiste til Tana med fly. Han bodde i leiligheten min til han reiste hjem. Han døde for få måneder siden. Han var også en av dem som var med og startet rederiet.

Solstad giftet seg med Signe fra Skudeneshavn i en alder av 40 år. Hun er 10 år yngre og sammen har de en sønn, Lars Peder, og to døtre, Kristine og Ellen. Sønnen overtok ledelsen av rederiet i 2002. Johannes og Signe har fire barnebarn som alle bor i nærheten.

– Jeg har vært heldig og fått lov til å gjøre det jeg har lyst til. At det spirer og gror etter det arbeid jeg har lagt ned, er veldig tilfredsstillende, sier Johannes Solstad.

PS: Et kuriosum er at han var styrmann på «Tyrixfjord» da intervjueren sammen med sine misjonærførelde og søsken var om bord på samme båt i mai-juni på hjemreise til Norge i 1957.

Kartet viser Mananara Nord hvor det hogges rosentrær ulovlig.

Infrastrukturen mellom regnskogen og kysten er tungvint.

Nyter godt av «Chinese takeaway»

Madagaskar er en av de viktigste kildene til rosentre-tømmer, ettersom andre områder er uttømt eller opprettholder strengere restriksjoner. Nå er også trærne her truet av rikere lands interesser og rovdrift.

TEKST OG FOTO: MAY LISE TALGØ

Vi er på østkysten av Madagaskar på jakt etter urørt regnskog og for å se på problemer med ulovlig hogst av rosentre, og har kommet så langt vi kan med bil på vår reise. Mr. Michel M. Avelin, parkvokter i ANGAP naturreservat står klar til å ta mot oss.

– Jeg er så trist jeg kunne grine, forteller Michel, og fortsetter:

– I over 20 år har ANGAP's parkvoktere passet på naturreservatet, men bare på et par korte år har alt blitt ødelagt. Vi parkvoktere prøver å stoppe den ulovlige hogsten, men blir møtt med aggressiv holding fra hoggerne og drapstrusler fra folk i landsbyen, som ønsker tømmerhoggingen velkommen. Det gir familier kjærkomment arbeid, av og til kan man tjene en hel ukelønn på en dag, forklarer han.

Slepes til kysten

Vi avtaler med Michel å starte med frokost klokka seks neste morgen og før klokka har blitt sju har vi startet på vandringen inn i landet og opp til regnskogen.

– Se her, sier Michel plutselig. Han peker på en oval fordypning som går langs hele stien.

– Her ser dere merker etter mange tusen stokker med rosentre som har blitt slept ned til kysten. Se, her kan dere til og med se den karakteristiske rødfargen fra trestokkene som har smittet av på berget, forklarer han.

De tre neste timene går vi gjen-

nom landskap som bærer sterkt preg av den tradisjonelle jordbruksmetoden tavy, hvor landsbybefolkningen har hogd ned skog, satt fyr på bunnvekster og dyrket i asken. Noen områder har etter gjentatte branner, mistet all evne til naturlig gjenvekst og andre steder vokser tykke tepper med orme-gress. Innimellom er det cassava- eller risproduksjon. Helt til vi står overfor et markert skille i vegetasjonen. Vi står foran selve regnskogen.

Lever kun i regnskogen

En moden tropisk regnskog har en spesiell kvalitet som oppleves umiddelbart idet man trer inn i den. Det første som merkes er at temperaturen er betydelig svalere og luften har høyere luftfuktighet. Mangfoldet av arter både innen plante- og dyreverden er i seg selv overveldende, men det er også noe annet, udefinerbart som kan merkes i et så modent og etablert system. Det drypper fra trærne og lukten fra det morkne humuslaget som dekker bakken er søtlig. Vi puster inn skogen, og den puster oss. De høystrakte stammene og beskyttende trekronene duver over oss. En slik moden skog er fødested for mange arter som trenger stabilitet. Rosentreet er ett eksempel, da forskere fortsatt etter mange år ikke har funnet frem til en vellykket kultiveringsmetode for arten utenfor sitt naturlige habitat.

Hjelpeløse

Michel stopper og viser oss en stubbe.

– Dette er et rosentre som har blitt hugget ned. Her ser dere spor etter matlaging. Det har vært en gruppe på minst ti personer som har jobbet med å hugge ned treet og gjøre det klart for transport til kysten. Når de hugger trærne, bor hogstlaget ofte ute i skogen noen dager, mens de klargjør trærne i passende lengder og ribber av det tynne ytterlaget med mykt tømmer. Når vi møter hogstlagene i skogen er de mange og ofte påvirket av stoff og alkohol. Vi er redder og har ikke nok makt til å stoppe dem. Skulle vi kla-

FAKTA

Rosentre

Rosentre består av en gruppe nitrogenfikserende trær. *Dalbergia Louvelii* er det treet som er omtalt i artikkelen. Treet er sentvoksende, kan ta over 200 år på å bli voksent og vokser veldig spredt med ca. 5 trær pr hektar. Det er veldig vanskelig å få til å spire og vokser sent. Derfor er det lite brukt i plantasjeproduksjon.

Det røde tømmeret i midten av treet er brukt til å lage parkett, møbler, instrumenter og prydgjenstander. Det har også tradisjonelt blitt brukt som medisin mot bilharzia, malaria, gulfeber og mageproblem (bark og blader).

re å arrestere noen, blir de som oftest kjøpt fri og løslatt etter mindre enn en uke. Det er kinesere som står bak denne ulovlige hogsten. Hogstlaget utfører bare oppdrag for bakmenn. Og betalingen de får for dette tunge og farlige arbeidet er bare en brøkdel av totalverdien til rosentreet. Vi er oppriktig lei oss for det som skjer, men samtidig føler vi oss nokså hjelpeløse da myndighetene ikke gir oss nok støtte, verken moralsk, lovmessig eller økonomisk til å klare å stoppe hogstlagene, sier en fortvilet parkvokter.

Ikke noe igjen

En lang dags vandring er over og kveldsmørket er i ferd med å senke seg. Kveldstimene blir brukt til møte med Mr. Clairement Joseph. ANGAP sone-leder.

– Jeg har jobbet her siden 1992, men de siste to årene har det vært store forandringer og alt har blitt ødelagt. Det er svært trist. Vi er ærlige i vårt arbeid, men er redd for å miste jobben.

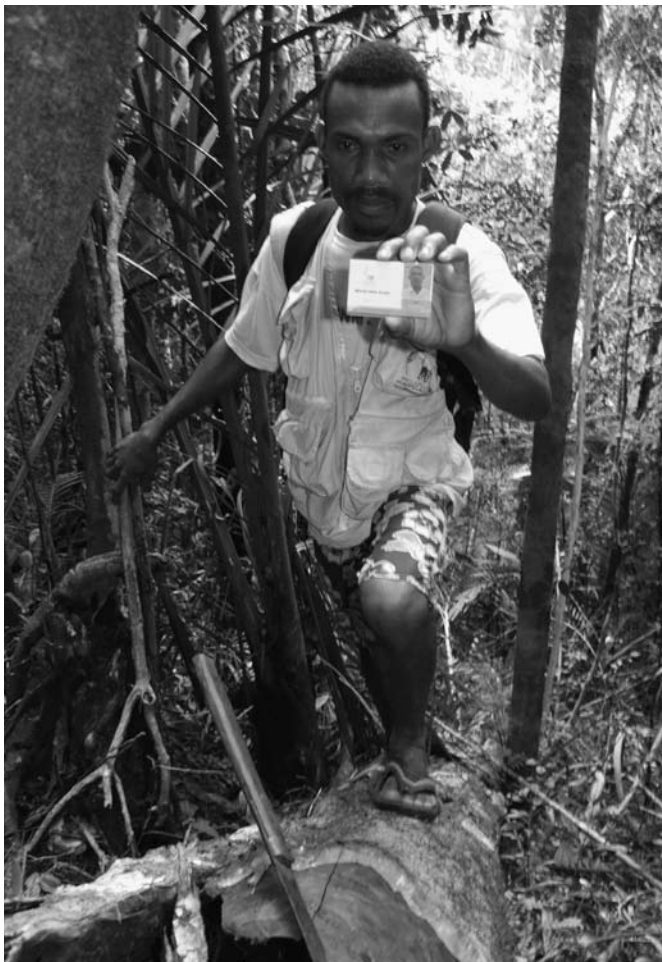
Minstemål for salg er 25 cm i diameter og det er ikke flere store trær igjen. Husk at dette er trær som vokser svært sent og trenger kanskje 50 – 60 år før de når den størrelsen. Vi finner ikke rosentre samlet i klynger, forskerne sier det ikke er mer enn fem stykker per hektar. En hver endring i regjeringer har ført til store ødeleggelser av regnskogene. Ved regjeringsskiftet i 2002 var de først og fremst på jakt etter bygningmaterialer. I 2009 gikk de inn i vernet skog og selekterte alle edeltrær over 25 cm i omkrets. I området jeg har ansvar for finnes det ikke mer rosentre igjen, understreker Joseph.

Men Mr. Joseph og mennene hans har ikke tenkt å gi seg. Allerede neste morgen skal de til nabolandsbyen for å undervise i naturforståelse og behovet for vern av regnskogen. – Om vi bare får den oppvoksende generasjon til å forstå betydningen av å ta vare på naturen og at vi er en del av den, kan vi fortsatt vinne denne kampen.

FAKTA

Naturrestatet

Hele området for Mananara Nord Biosphere reservatet på nordøstkysten av Madagaskar dekker et område på 140.000 hektar og betraktes som et internasjonalt prioriteringsområde for vern av biologisk mangfold, ettersom området har en stor diversitet og over 85 prosent endemiske arter. Biosphere sonen har dessuten oppnådd stor internasjonal oppmerksomhet for pilotprosjektet og forskningsarbeidet i inkluderende og deltakende vernearbeid i samarbeid med lokalbefolkningen.

Parkvokter Michel Avelin.

Merke etter rosetre.

En stille humanitær krise

FN-rapportør mener Madagaskars sultne befolkning er tatt som gisler. Ulike kilder varsler om en alarmerende situasjon på Madagaskar.

TEKST: UTVALGET FOR MENNESKERETTIGHETER (UMR) V/MARIT BREEN
FOTO: MARIT BREEN, FN OG ØYSTEIN NEDREBØ

Økonomiske sanksjoner mot det ukonstitusjonelle styret har bidratt lite til å løse den politiske krisen. Situasjonen er nå så alvorlig at det må handling til for å forhindre utviklingen av en ny humanitær krise i Afrika. Beslutningstakere må varsles og handling må finne sted. Det er fortsatt mulig å endre utviklingen og unngå borgerkrig som

mulig resultat av den desperate situasjonen. Det internasjonale samfunn må rette oppmerksomheten mot øya og ta sin del av ansvaret for å bidra til endring.

Som følge av statskuppet og opprettelsen av overgangsstyret HAT (Haute Autorité de la Transition) 17. mars 2009, og svikt i ulike meklings-

prosesser siden den tid, har Madagaskar blitt gjenstand for økonomiske sanksjoner av det internasjonale samfunn. Norge er blant flere land som innførte sanksjoner mot Madagaskar. Argumentasjonen for å innføre sanksjoner og økonomiske straffetiltak, var i forventning av at administrasjonen til Andry Rajoelina skulle kollapse innen

kort tid etter at han tok makta. Dette har ikke skjedd. Den politiske eliten lever godt på landets goder, mens befolkningen lider. I tillegg til at mangel på valg og åpne politiske diskusjoner innebærer at politiske rettigheter tramples på, vitner flere røster nå om at det gassiske folk lider en stille humanitær katastrofe – de lever som gisler i eget land. Sanksjonene rammer først og fremst de fattigste, og ikke kuppmarkerne.

å skaffe seg mat. En FN-støttet gjennomgang av hushold på øya viser en økning i fattigdom på hele ni prosent mellom år 2008 og 2010. Arbeidsledigheten er høy og en ser økning både i antall hjemløse og arbeidere i sex-industrien.

FNs pressebyrå IRIN forteller Nadines historie, som ikke er ulik mange unge jenter på hennes alder. Nadine er 16 år. Hun studerer tekstildesign og drømmer om å åpne sin egen

nity Act, eller AGOA . Den påfølgende stengningen av alle tekstilfabrikker rundt Antananarivo førte til at 50.000 mennesker mistet sine arbeidsplasser. En industri som gav landet en inntekt på \$654 millioner per år, opphørte. Å utelate Madagaskar fra det internasjonale samfunn, har først og fremst kostet utallige arbeidsplasser. Det er ikke vanskelig å forestille seg de store konsekvensene på grasrota.

Hanintsoa Rakotoarimanga som tidligere jobbet som maskinarbeider i en fabrikk eid av den internasjonale klesprodusenten Gap, forteller til avisen The Guardian at hun må overleve på å vaske klær i elven.

– I fem år hadde jeg en jobb som daglig gav en inntekt på 10 000 ariary (27,5 kr), forteller hun. Nå har hun måttet ta den eldste av fire barn ut av skolen fordi det ikke er nok til skolepenger.

Har spilt fallitt

“The situation is extremely alarming and should be a wake-up call for the international community because one of the reasons this country is on the brink of a major humanitarian crisis is the sanctions” (De Schutter)

Etter 2009 stoppet EU all statlig bistand til Madagaskar, noe som er beregnet til om lag 600 millioner euro. Selv om bistand kanalisert gjennom ikke-statlige organisasjoner har økt, er det ikke tilstrekkelig for en bærekraftig fattigdomsreduksjon. UNICEF bekrefter at sanksjoner i form av å fryse bistand til landet, ikke rammer målgruppen de var tiltenkt. Istedenfor å ramme myndighetene og tvinge frem demokrati, rammer de blant annet skolevesen og helsesektoren. UNICEFs landrepresentant på Madagaskar, Bruno Maes, sier det internasjonale samfunn må revurdere sine sanksjoner og slutte å straffe de fattigste for syndene begått av den politiske eliten.

Til tross for dette opprettholdes sanksjonene. Den politiske eliten står uberørt, mens den gassiske befolkningen lider. Konsekvensene er mange og sammensatte: økt fattigdom, økt arbeidsledighet, økt hjemløshet, økning av sex-arbeidere, inkludert barn, og matusikkerhet. I forhold til å nå Tusenårsmålene for 2015 går Madagaskar i feil retning på en rekke områder; 60 prosent av folk på landsbygda mangler toaletter, 45 prosent av befolkningen har ikke tilgang til drikkevann, og

Ikke alle har nok ris til sine familier.

Menneskerettighetsbrudd

Amnesty Internationals rapport fra februar 2010, «Madagascar – urgent need for justice», levner ingen tvil om at menneskerettighetssituasjonen på Madagaskar er svært bekymringsfull. Amnesty peker på en rekke alvorlige forhold og har oppfordret gassiske myndigheter til å igangsette åpne granskninger av de menneskerettighetsbruddene som har funnet sted siden krisens start i desember 2008. Amnesty-rapporten trekker frem en rekke konkrete eksempler på menneskerettighetsbrudd av politisk karakter, inkludert sensur og fengsling av politiske motstandere. Siden utgivelsen av rapporten er det lite tegn på at situasjonen har bedret seg når det gjelder sivile og politiske rettigheter. For gassere flest er det imidlertid ikke mangelen på ytringsfrihet og politiske arrestasjoner av opposisjonen som bekymrer mest - det er den daglige kampen for

klesbutikk. I likhet med åtte av sine venner, har hun kastet seg ut i sex-arbeid for å betale skolepenger for studiet. Hun tjener \$7 per kunde, og jobber i de fattige områdene i Antananarivo.

– Grunnen til at jeg tjener penger på denne måten er fordi foreldrene mine har økonomiske vanskeligheter. Nå kan jeg hjelpe dem. Jeg har betalt mine egne skolepenger siden jeg var 13 år., sier hun, og fortsetter:

– Jeg var redd, men nødt til dette på grunn av mine foreldres vanskeligheter. Mange av vennene mine gjør som jeg; de sørger for foreldrene sine gjennom sex-arbeid, forteller hun.

Arbeidsledighet

I slutten av 2009, kunngjorde president Barack Obama at produkter fra udemokratiske Madagaskar skulle miste sin dispensasjon fra 34 prosent amerikansk importtoll under lovgivningen African Growth and Opportu-

Olivier De Schutter

bare 12 prosent av befolkningen har elektrisitet.

Som i Afghanistan

FNs spesialrapportør for retten til mat, Olivier De Schutter, beskriver situasjonen etter sitt besøk på øya i juli i år: En av to innbyggere har ikke sikret retten til mat. Sør i landet ligger tallene på opptil 68 prosent. Dette har blant annet ført til at Madagaskar nå har en av de høyeste andelene underernærte barn i verden, og fattigdommen fortsetter å øke. Dette henger også sammen med høy arbeidsledighet, som resultat av den politisk ustabile situasjonen. De Schutter sammenligner situasjonen på Madagaskar med land som Afghanistan og Yemen.

Vil revurdere sanksjonene

Situasjonen er desperat og krever at beslutningstakere handler for at landet skal unngå å stå overfor en humanitær katastrofe i nærmeste framtid. Sanksjoner klarer ikke forhindre alvor-

lige menneskerettighetsbrudd, men bidrar i stedet til en forverring av situasjonen for de fattigste. Både det internasjonale samfunn og HAT-regimet har et ansvar. Ifølge De Schutter er tiden mer enn moden for å revurdere de økonomiske sanksjonene som opprettholdes av det internasjonale samfunnet. HAT må også stilles ansvarlige for å forhindre at sitt eget folk går en humanitær katastrofe i møte; de må ikke bruke sanksjonene som et påskudd for inaktivitet.

Vennskapsforeningens rolle

VNM besluttet i 2010 å opprette et Utvalg for menneskerettigheter (UMR). John Magnus Nygaard har tatt på seg ansvaret som leder av utvalget, som ellers består av Birger Gjelsten Veum, Marit Breen og Øystein Nedrebø. Utvalget har utarbeidet en handlingsplan som er godkjent av hovedstyret i VNM.

Hovedmålsetningen for VNMs menneskerettighetsutvalg er å bidra til

å styrke MR-situasjonen på Madagaskar gjennom økt fokus på MR-brudd på Madagaskar, bidra med kunnskap om MR-situasjonen på Madagaskar generelt og innad i VNM, bevisstgjøre og påvirke norske og gassiske myndigheter når det gjelder MR og å vise støtte til den gassiske befolkningen som er utsatt for MR-brudd.

Dessverre er situasjonen for menneskerettighetene på Madagaskar slik at det er svært mye som kunne ha vært tatt tak i, men vi har et ønske om å fokusere på enkelte områder som vi mener er særlig viktige. Vi har videre et ønske om å velge fokusområder der mangler på ressurser i liten grad kan forklare eller rettferdiggjøre brudd på den gassiske befolkningens fundamentale rettigheter.

Er du interessert i å være med i utvalget, kan du kontakte John Magnus Nygaard på jomagnyg@online.no eller Birger Veum på birger.veum@gmail.com

Bli doktor i vannrensing

Solphi Joli Hamelo er i Norge for å avslutte doktorgradstudiene sine ved Universitetet i Stavanger. Han kommer fra Tulear og studerte ved UiS fra 2003 til 2006, først ett år norskstudier og deretter tok han en mastergrad i teknisk miljøvern.

TEKST OG FOTO: ARNE DRAGSUND

Studiet var en del av opplegget mellom Universitetet i Stavanger og Universitetet i Tulear. Flere unge fra Tulear-området har fått sin utdanning ved UiS gjennom dette programmet, som har vært ledet av professor Torleiv Bildstad. Joli er også knyttet til vennsbyprosjektet mellom Sandnes og Tulear, som guide og reiseleder.

Solphi Joli Hamelo er nå i slutfasen av sin doktoravhandling. Han skal levere arbeidet i november, og skal ha sin doktorgradsdisputas i Tulear 5. desember i år. – Det blir en stor dag, forteller Joli. Han har invitert familie, slekt og venner til denne begivenheten. Flere fra Norge reiser også ut i den forbindelse.

Det som er spesielt med denne doktorgraden, er blant annet at han har tatt utgangspunkt i et stort problem i Tulear, nemlig forsyning av rent drikkevann til en befolkning på 200.000 mennesker. Derfor håper han at myndighetene i byen bruker hans doktorgradsavhandling som en rettesnor for arbeidet med å legge opp et nett for rent og godt drikkevann til den store befolkningen.

For lite vann i Tulear

– Utfordringene er mange. Vi har en kritisk situasjon i byen vår. Drikkevannet får vi fra to separate kilder. Den ene ca. 15 km fra Tulear by, har en dybde på rundt ti meter til grunnvannet. I utgangspunktet var det grunnvann fra fire brønner. Nå er bare to av disse brønnene intakte, de andre er fylte med sand, forklarer Joli.

Vannet pumpes opp i et stort vanntårn for å få trykk i ledningsnettet til byen og forgreninger videre. Før vannet sendes ut i røret, blir det brukt tilsetningsstoffer. Det er for liten kapasitet på rørene inne i byen, så bare halvparten av befolkningen har vann.

Av 244 pumpestasjoner er det bare 185 som nå virker. Det er for lite vann i Tulear, og noen private organisasjoner har satt i gang et arbeid for å skaffe nye pumpestasjoner rundt om i byen. Nedbøren ligger på 225-600 millimeter i året, så det er relativt lite tilstrømning av vann til grunnvannsreservoarene. Problemet er også at det er for lite trykk på vannet inn til byen. Mange steder er det så lite trykk at folk må vente til sent på kvelden eller tidlig om morgenen for å få nok vann.

Tabuer mot dobesøk

Dette er et stort problem. Tradisjonelt bruker folk stranda. For det første er det vanskelig å grave latriner i grunnen, fordi grunnvannet lett blir forurenset av sig fra latrinen. Daniel Ramamierika, som er direktør for Institut des sciences marine, har laget et forslag til toalett som kunne plasseres flere steder i byen. Det har vært snakk om å bygge en latrine som utgangspunkt for biogass. Men det er mange tabuforestillinger når det gjelder dobesøk, så det er vanskelig å komme i gang med et anlegg som kan fungere.

Avløpsvannet

Joli forteller at det i Tulear er store vanskeligheter med avløpsvannet.

– Det samme gjelder alle større byer på Madagaskar. I Antananarivo går det rør fra alle hus inn i en felles kanal som renner rett ut i innsjøen Anosy. Vi skulle planlagt og bygget flere renseparker, som jeg vet finnes mange av i Norge, der vegetasjonen fanger opp næringsstoffene som slippes ut i vannet. Og for Tulear er det også problemer med at det ikke er noe godt system fra privathus. Normalt skal avløpsvannet renne ut i septiktanker og videre til en kanal som så kan renne ut i sjøen. For en del fungerer dette i Tu-

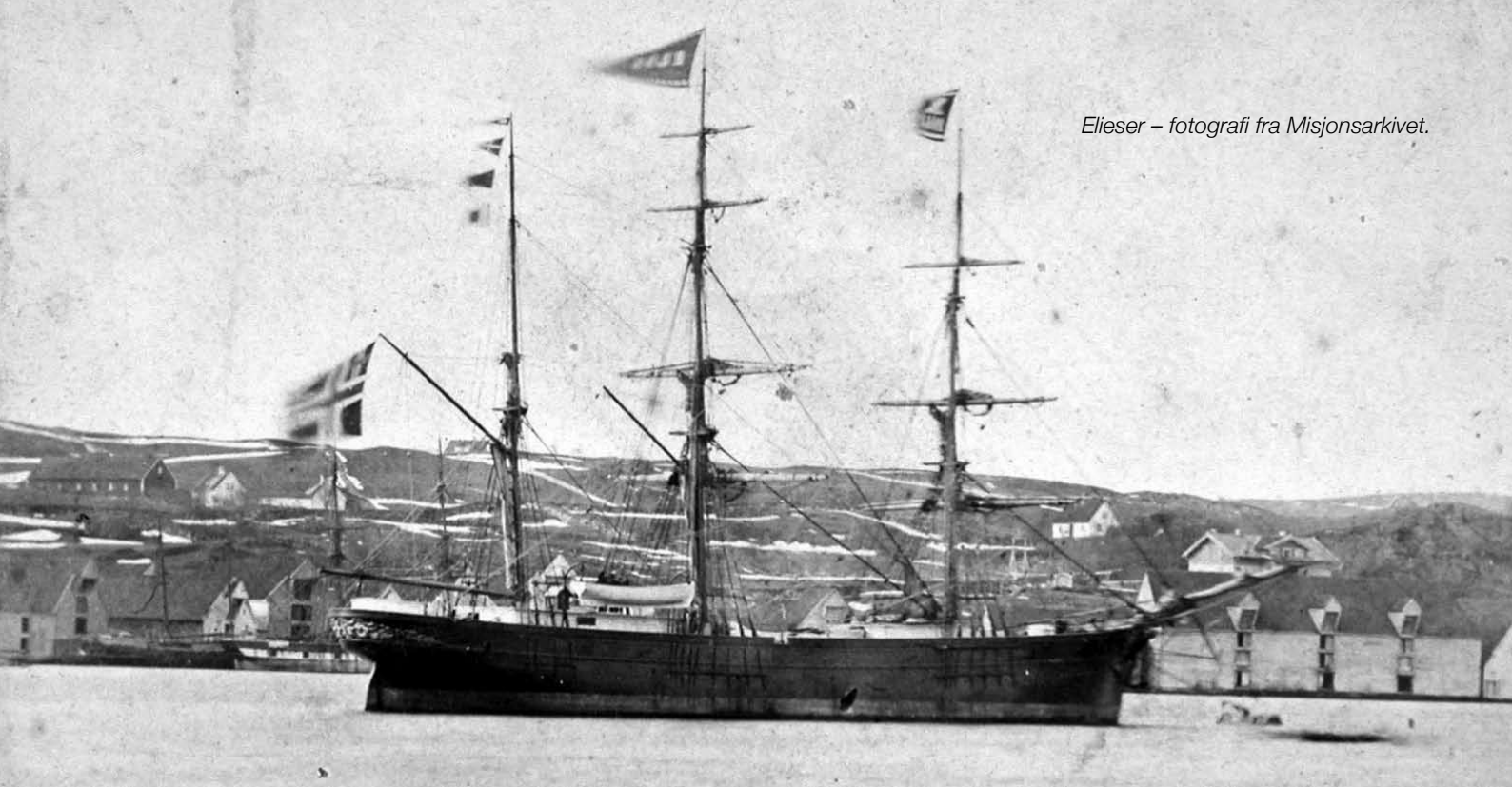
lear, men ikke alle steder. Det er bygget anlegg med tre septiktanker etter hverandre, med skjellsand i den tredje som kan fange opp de siste næringsstoffene. Med dette er det rundt 50 prosent rensing, så det er store utfordringer for å få et godt system i byen vår, avslutter Solphi Joli Hamelo, som nok synes det er kaldt her i Norge.

Han har hatt det fint her den tiden han har vært her, og bemerker at komme med pølse er godt!

Ikke bare er han levende interessert i sitt fagfelt, men han har også planer om å starte en skole for undervisning i vannproblematikk og andre temaer innenfor miljø og utvikling på Madagaskar. Dette i samarbeid med flere frivillige organisasjoner. Vi hører nok mer fra han i tiden framover, som vår kontaktperson i Tulear.

Solphi Joli Hamelo har vært i Norge for å forberede doktorgraden.

Norsk emigrasjon til Madagaskar

Madagaskar forbinder de fleste av oss med norsk misjonsvirksomhet. Mer ukjent for oss er det at mange norske borgere også emigrerte dit for over hundre år siden. Noen av disse emigranter er mer kjente enn andre og vi skal forsøke å få med litt om noen av de som vi kjenner noe til.

TEKST: NILS KRISTIAN HØIMYR, MISJONSPREST OG TIDLIGERE ARKIVLEDER VED NMS ARKIV

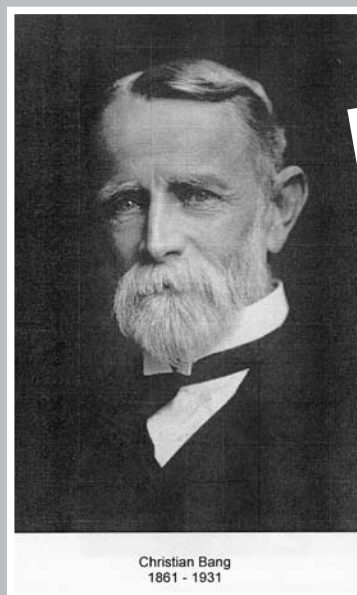
Under slavehandeltiden på 1700-tallet er det ikke til å komme forbi at flere dansk-norske båter nok var innblandet i denne trafikken, blant annet på Madagaskars vestkyst. Båten «Grevinden av Laurvigen» fra Larvik seilte fra København i juni 1737. Målet var Madagaskar og skipets oppgave var å skaffe slaver til sukkerplantasjene på øyene i Dansk Vest-India. Skipet oppholdt seg lenge på vestkysten av Madagaskar og var innom flere steder for å kjøpe opp slaver. Uten å få tak i så mange slaver som de hadde ønsket, seilte båten likevel til Cape Town og videre til Dansk Vest-India med sin levende last som de hadde hentet på Madagaskar.

Sjørøverkolonier

Vi vet ikke om noen som ble tilskynnet til å tenke på å bosette seg eller drive handel på Madagaskar etter denne seilingen, men det er ikke utenkelig at nettopp denne og lignende tokter gjennomført av nordmenn og dansker ble kjent blant sjøfolk og deres familier. Fortellinger om den store øy utenfor Afrikas østkyst kunne derfor høres fra tid til annen i de mange hjem. Madagaskar var også gjennom flere århundre blitt kjent for å være et yndet oppholdssted for sjørøvere fra mange nasjoner som opererte på de syv hav. Østkystens frodige områder var særlig ettertraktet og hadde flere sjørøverkolonier. Helt i nord, ved Diego Sua-

rez bukten, ble den berømte sjørøverstaten "Libertalia" grunnlagt og vi vet at i alle fall en skandinaver var med på å danne fristaten.

Etterhvert som engelsk misjonsvirksomhet tok til ved begynnelsen av 1800-tallet og særlig under forfølgelsen av de kristne noe senere i det samme århundre, kom det stadig beretninger om tilstandene på Madagaskar. Misjonsvennene i Norge kjente til forholdene der ute lenge før Det Norske Misjonsselskap hadde bestemt seg for å starte arbeid i landet. Det er derfor kanskje ikke så underlig at noen norske familier nettopp valgte Madagaskar for å skaffe seg en levevei samtidig som de kunne være med på å "kristne"

de lokale forhold de så for seg.

Det var derfor ingen tilfeldighet at de første norske misjonærer som kom til Vest-Madagaskar i 1874 for å starte misjonsarbeidet blant stammefolket der, nettopp tok inn til de to norske handelsmenn, Rasmus Skorge og Bottolf (Bothold) Halvorsen, i byen Ranopasy (Andranopasy) nord for utløpet til den store Mangoky elven.

Emigrantskipet «Agnes»

Disse to nordmennene, Rasmus Skorge og Bottolf Halvorsen, var begge med skonnerten «Agnes», da den la ut fra London i 1872 med 25 mennesker om bord. Reisemålet var Madagaskar.

Den tidligere kapteinen på misjonsskipet «Elieser», nordmannen Ludvig Larsen og hans tømmermann gjennom mange år Knud Bang, hadde rukket å bli kjent med forholdene på deres mange turer siden misjonsskipet «Elieser» startet sine årlige seilinger på Madagaskar og Sør-Afrika i 1865. Lønnen om bord i misjonsskipet var liten. Derfor mønstret de begge av.

Etter kontakt med noen kvekere i London ble Ludvig Larsen engasjert i et nystartet handelskompani, Porter, Muir & Lang, som skulle ha til formål å drive seriøs og ærlig handel på Madagaskar, som en motvekt mot all den elendighet som andre hadde stelt i stand og som de hadde vært vitne til. Ludvig Larsen og Knud Bang dro da omkring i Norge og vervet mannskap fra Ålesund i nord til Farsund i sør. De klarte å overtale flere menn og kvinner til å reise ut og lovet dem en tre års kontrakt i tjeneste for det nye handels-selskapet som Ludvig Larsen hadde

blitt kjent med i England.

De fleste av disse utvandrerne fra Vestlandet til Madagaskar vet vi svært lite om. Til gjengjeld vet vi desto mer om tre - fire av dem. Blant disse er Ludvig Larsen, som har skrevet en hel bok om sitt liv, «Livet før døden», Hans Martin Andersen, Anton Andreassen og hans familie og Christian Bang, den eldste av Knud Bangs tre sønner. Bottolf Halvorsen og Nils Hangervig (Haugervig) har vi noe dokumentasjon på, mens det blir heller sparsomt for de resterende deltakerens vedkommende. Blant de som var med, kom to fra Rogaland og Stavanger. Den ene var Nils Hangervig og den andre Alfred Bentzon.

Mange fikk det tungt i kampen mot de vansker som møtte dem på Madagaskar. Dette gjaldt både i form av ulike sykdommer og dårlig tilpassningsevne i forhold til uvante metoder i handel og vandel som foregikk på de ulike stedene langs vestkysten. De fleste ga derfor opp, noen før, andre etter kontrakttidens utløp, og dro tilbake til Norge. Åtte personer reiste hjem med «Elieser» i desember 1874. Likevel var noen av de som reiste hjem til Norge med ut igjen noen år senere, i 1879, da neste lignende emigranttokt ble planlagt og iverksatt.

De som ble igjen på Madagaskar fortsatte særlig innen handel, men noen drev også med plantasjoner og sagbruk. De flyttet litt rundt for å finne de best egnede steder der de kunne slå seg frem. Den bare 14 år gamle Christian Bang arbeidet for det før omtalte firmaet Porter, Muir & Lang i havnebyen Tamatave på østkysten.

Ludvig Larsen fikk oppgaven med å avvikle det hele. Utpå høsten 1875 solgte han de siste varepartiene i hovedstaden Antananarivo. Deretter forsøkte han å selge «Agnes» på Mauritius, men fant ingen kjøper. Han seilte så til Cape Town hvor han fikk solgt båten og kom seg hjem til Bergen. Med sine to unge sønner forlot han Bergen igjen og allerede i 1877 var han tilbake i Tulear der han slo seg ned og bestyrte Mc Cubbins handelshus.

Ny ekspedisjon med «Debora»

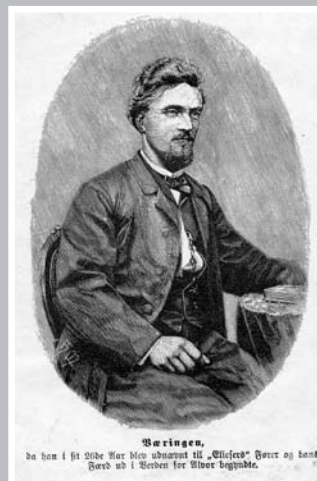
Var den første ekspedisjonen med «Agnes» klanderverdig hva forberedelse angår, så var den neste med den 90 tonn store galeasen «Debora» enda dårligere forberedt. Den bygde i tillegg på helt feilaktige forestillinger om hvordan forholdene for nybyggere ville arte seg på de ørsmå og ubebodde Aldabraøyene nord for Madagaskar, som var denne andre ekspedisjonens reisemål.

Den andre ekspedisjonen kom i gang omtrent på samme måte som den første. Likevel er det helt klart at denne ekspedisjonen også bar preg av at det var sterkt religiøst pregede menn og kvinner, særlig baptister, som ville finne seg et fristed for sin religionsutøvelse og samtidig få seg et utkomme. Forholdene i Norge var for små og for trange. Vi har en rekke beretninger fra denne ferden, og vi skal særlig benytte oss av en av disse.

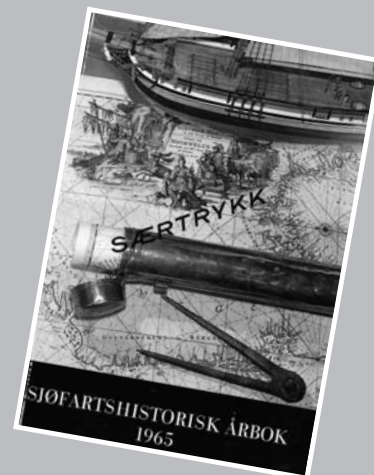
Noen kilder hevder at Ludvig Larsen ikke hadde noe ansvar for denne siste ekspedisjonen ettersom han holdt seg på Madagaskar for å avvikle det første foretagendet med «Agnes». Han

Kaptein Larsen ved skrivebordet.

Kaptein Ludvig Larsen

Bokomslag fra de gamle arkivene.

reiste derfra i 1875 da det hele var over. Men i 1877 kom han tilbake til Tulear igjen, denne gang som bestyrer for Natalfirmaet Mc. Cubbins handelsvirksomhet på Vest-Madagaskar. Når vi leser brevet fra Severin Andreas Bang (se under denne artikkelen) er det ingen tvil om at han har vært med på planene. Knud Bang og Ludvig Larsen har nok vært sammen om i alle fall den første ideen til «Debora»-ferden.

«Debora»-ferden ble oppløst i Tulear. Fire familier og fire enslige ble igjen i Tulear, mens de andre emigrantene hyrte sjøfolkene om bord til å seile båten over til Durban der de ankret opp 11. november 1879. Emigrantene gikk i land, men «Debora» ble liggende i mer enn tre måneder før den i februar 1880 seilte til Delagoa Bay. I en salgsnotis i Natal Mercury i desember 1879 ble båten omtalt som «one year old». Båten ble neppe solgt der og Kaptein Tobiassen har antagelig klart å få båten tilbake til Norge. Utvandrerne som hadde forlatt båten da den kom til Durban 11. november 1879, slo seg ned i Natalprovinsen og mange gjorde det etterhvert bra på ulike områder. Etter noen år på Madagaskar reiste Knud Bang også til Sør-Afrika sammen med Severin, Hermanda og Knut Ole.

Blant de som ble igjen på Madagaskar etter disse to ekspedisjonene med skonnerten «Agnes» i 1872 og senere galeasen «Debora» i 1879, fikk særlig Christian Bang og Hans Martin Andersen et langt og innholdsrikt liv. De er begge ofte omtalt i brev og beretninger fra Madagaskar.

Vi vil nå se nærmere på hva vi vet om hver enkelt av disse norske emi-

granter som slo seg ned på Madagaskar. Vilråene de levde under i Norge som de forlot skal vi ikke si så mye om. Vi tror de fleste kjenner til den store utvandringen som allerede var i gang og der de fleste hadde Nord-Amerika som mål.

Bothold Halvorsen

Bothold Halvorsen (Bottolf) ser ut til å være blant de som ikke reiste hjem etter «Agnes»-turen. Han tok over noen av handelsstedene, men fikk seg til slutt arbeid i Tamatave. Han var født 1845 og døde omkring 1880 på Madagaskar, det vet vi av brev fra Christian Borchgrevink til Halvorsens slektninger i Norge.

I sitt arbeid på Madagaskar bestyrte Halvorsen flere ulike handelssteder blant annet Majunga i 1873. I 1874 finner vi ham, som tidligere omtalt, som handelsmann i Ranopasy sammen med Rasmus Skorge. Her hjalp han misjonærene Arne Valen og Lars Røstvig den første tiden. Etter mange overfall og plyndringer ga han opp virksomheten på stedet. Da ble tilstanden også uholdbar for de to misjonærene, som begge måtte flytte til andre steder. Men Bottolf Halvorsen reiste ikke hjem. Han fant seg trolig arbeid i Tamatave og bosatte seg ved Ivondro, ved elvebredden, nær overfartsstedet der alle reisende til hovedstaden måtte passere.

I brev fra Lina Isachsen (Haslund) av 28. august 1876 ser vi at en Halvorsen giftet seg om bord på «Elieser» i Tamatave den 13. august 1876 med Sælquist fra Stavanger. Egentlig skulle vielsen vært holdt i land, slik som

Lina Isachsen skriver i brev av 12. august 1876 fra Tamatave:

«Tamatave ligger meget pent og det ser idetheletaget langt bedre og folkeligere ud at se til, end jeg havde tænkt. Tolboden er et nokså pent hvidt Hus som ligger lige midt for, og en ganske pen engelsk Kirke er ogsaa at see nær ved. Jfr. Sælqvist reiste i land i forgaars for hos Bentzen (Manden til den kone som var med «Elieser» ud i fjor) at møde sin Tilkommende. Igaar kom de da begge om bord og var meget lykkelige. Halvorsen saa ud til, at være en ordentlig snil og pen Mand. Det er nok tanken at de i morgen skal vies af Nielsen, i land hos Bentzens.»

Om selve bryllupet kan vi lese i et brev fra den samme Lina Isachsen (Haslund) skrevet i Tamatave 28. august 1876:

«Søndag den 13de ds. havde vi Altergang og fuld Gudstjeneste ombord i «Elieser», hvorved vi alle saavel som hele Mandskabet paa et Paar nær, gik til Alters. Som I vel kunne tænke var det Hele meget høitideligt og opbyggeligt. Der var i Salonen udryddet Borde, Stole, o.s.v. og tilstellet Alter og Knæfald, Alterlys og Tæppe o.s.v. og dertil var det pent udpyntet med Grønt og Blomster, i anledning af Brudevielsen. Strax efter Gudstjenesten bleve de da Jfr. Sælqvist og Halvorsen viede. Nielsen holdt en udmærket Brudetale, Fru Landmark var Organist og vi Brudene dannede Sangkoret. Vi var nemlig forud af Fru Landmark blevet indøvet i de nødvendige Psalmer for Anledningen, tilligemed Sangen: "Det er saa yndigt at følges ad", hvilken blev sunget ved Bryllupsbordet. Efter Vielsen reiste vi alle iland til et saakaldt "Hotel" hvor Brudgommen spanderede en pen Middag paa os. Reterne bestod af steg-

te Kalkuner, Hønseskjegg, Oxefilet, Salat og Maka(roni), dertil Rødvind og en anden Sort, stærk Vin tilne. Deserten var: Korintkage, Apelsiner og Bananas. (Efter Middagen skildtes vi med Brudeparet, de reiste op til sit Hjem i Ivondro (en Mils Vei herfra) og vi reiste ombord igjen»

I et brev av 28. september 1876 fra far til Lina fra Stavanger ser vi at Sælqvists har fått brev fra deres datter som forteller at hun har kommet frem til Tamatave, og at de derfor forstår at også Lina har kommet vel frem. Vi har og fått vite at en familie Sælquist i Stavanger hadde en datter, født 1841, altså 35 år i 1876. Hun var hjemmeværende i 1875. (Opplysning fra Lisabet Risa)

I 1882 reiser misjonær Valborg Andersen ut med «Elieser». I MT 1883 s.209 skriver hun i sin reiseberetning om turen fra havnebyen Tamatave til hovedstaden Antananarivo om en gasserkvinne de måtte ta inn til i Ivondro

ved overfartsstedet:

«Hun skal ha vært gift med en nordmann som var død for et par år siden».

Dette kan passe med Halvorsen som bodde i Ivondro ifølge Lina Haslund sitt brev som vi har gjengitt fra ovenfor. Rett nok ble han gift med frk. Sælquist i 1876, men vi vet ikke hvor lenge hun levde eller hvordan det gikk med henne.

I følge frk. Valborg Andersen viste den gassiske kvinnen frem en norsk bibel og en norsk salmebok pluss en stor norsk rose malt kiste med navn på, som hun ble meget glad over å få se:

«Inde i Stuen hos vor gassiske Vertinde opdager jeg en kiste, der ser meg saa inderlig norsk ud. Hvad ser jeg! - Kari Hansdatter- med aarstal og Gaardsnavn. Nei, nei, kjære min kiste, hvordan er du kommen hid?»

Gasserkvinnen lot barna synge sanger for de besøkende, sanger som

de hadde lært av nordmannen Bottolf Halvorsen. Det kan godt stemme, for Halvorsen var allerede før utreisen fra Bergen kjent for å være en god sanger. Det er mulig at han i likhet med mange av de andre emigrantene som dro ut med «Agnes» var fra baptistmiljøet der i byen.

Vi må ha lov til å anta at vår brud Sælqvist fra Stavanger nokså snart bukket under for det harde klimaet på østkysten av Madagaskar, og siden byen Tamatave ligger langt utenfor det område som de norske misjonærene hadde ansvar for, har hennes død ikke blitt notert ned noe sted. Bottolf Halvorsen kan senere ha fått seg en gassisk kvinne til hushjelp eller kanskje til kone, slik brevet fra Chr. Borchgreving til familien forteller om. (se fotnotene) Om det er mulig å finne disse to emigranternes graver i dag skal være usagt.

Brev fra Severin Andreas Bang

Fra et brev/beretning skrevet av Severin Andreas Bang, sønn til Knud Bang, kan vi lese følgende om galeasen «Deborah», om ferden og om dens leder Knud Bang:

(Kursiv skrift i sitater fra andre kilder er tilføyelser ved nkh.)

Før far forlot Madagaskar (i ca. 1874-1875) hadde han og de andre som var igjen der snakket om at de skulle danne et emigrasjons-selskap hjemme i Norge. De skulle deretter komme til Madagaskar for å hente dem som var igjen der, og så gå til Aldabraøyene. De lå nord for Madagaskar og bestod av fem store og en del små øyer.

Det gikk sent med dem som kom hjem. En åpnet en butikk. Han gjorde det bra og tapte hele interessen for planene. Det samme skjedde med flere av de andre, slik at det tok lang tid før noe kom igang.

Far (Knud Bang), kaptein Skjønning og fire andre kjøpte en brigg. Den gikk i fart med Skjønning som kaptein og alt så lovende ut. Men så en påskemorgen fikk far et telegram som lød således: «Hanah» complete wreck, mouth of Leith, Scotland. All hands safe. (Hannah totalt vrak, munningen av Leith, Scotland. Alle reddet).

Proviant for to år

Dette var et stort slag for dem, men de ga enda ikke opp håpet om å komme seg til Aldabraøyene. Det var nok av dem som ville være med, men et fartøy som kunne klare den lange ferden kostet mange penger. Det var få av interessentene som hadde noe særlig penger.

Far mente at de måtte ha med seg proviant for to år, og materialer til å bygge med når de kom frem. I slutten av 1878 hadde de såpass med penger at far kunne dra og se etter båt. Han reiste med en liten damper med navnet «Fritjof» til et sted hvor det nettopp var bygget ferdig en galeas. (Kjell Falch s.123 mener stedet er Fjellberg.) Etter en grundig inspeksjon fant han at båten var godt bygget og i meget god stand. Selv om den var liten så kjøpte han den, og «Fritjof» bukserte den tilbake til Bergen.

Nå ble det mere liv i de som ønsket å være med. Alle kom og besøkte båten, og de ble enig om at den skulle hete «Deborah». Noe av det første far gjorde var å selge huset vårt, og vi flyttet om bord. Det ble foretatt en masse omrednings- og ombyggningsarbeider om bord. Det ble blandt annet bygget en kahyt oppå dekk. Det

var mye arbeid som måtte gjøres når en tenker på at båten skulle frakte 60-70 mennesker den lange veien. Da vi var ferdig var det bare 47 som ville bli med, og flere av dem hadde ingen «share» i skibet. Som vanlig viste det seg at det var dem som hadde lagt minst i båten som ville ha mest å si under reisen.

«Deborah» viste seg å være et utmerket lite fartøy. Hun var som en gås i bølgene, og tålte mye seil (føring).

Alle mann fikk nå tildelt sitt arbeid. (Torstein) Tobiassen ble valgt til kaptein, og Berentsen til førstestyrmann. Helge Jonsen som hadde «Restauration» i Bergen ble steward. De som ikke var sjøfolk ble det snart alle sammen.

Vår reise fra Bergen til Toulear (Tulear) tok 89 dager. Det vil si to dager under tre måneder, og det var utmerket siden de fleste brukte tre måneder fra England til Durban i de dager. Vår reise fra Bergen ble det ikke mye oppstuss om siden flere hadde flyttet om bord for tre måneder siden. (Dette er nok noe av forklaringen på at bare en av utvandrerne som var om bord er ført opp i passkontrollen for 1879, nemlig maskinarbeider Hans Jacob Elcher Grung, 21 1/2 år født i Bergen. Han

ble innført så sent som 18. juli, dagen før båtsens avgang. s.122 i *Kjell Falck: Norsk Handel*)

Ole Høidalsvig, Anna Øien og Ole Olsen - (*Må være Anders?*- Ole Olsen var med «Agnes» ut i 1872. Hans kone Marie kom ut i 1876 med tre barn. Den ene av disse var Martha, som i 1881 giftet seg med misjonsprest Lars Røstvig i Tulear. Ole Olsen var handelsmann i Tulear sammen med Johan Nielsen og Nils Hangervig) - og hans brud holdt bryllupsfest i Baptistkirken. Dette ble samtidig en avskjedsfest for dem som reiste. Det ble en storartet fest.

Den 17. juni 1878 (19. juli 1879, se s.125 i *Kjell Falck: Norsk handel.*) var alle menn, kvinner og barn om bord i «Deborah» og vi var klare til å dra. «Fritjof» var hyret igjen for å ta oss til havs. Det var ikke så lett å forlate hjemlandet og det var med mange følelser og tanker vi forlot vårt kjære Norge. Just som vi begynte å forlate havnen skjøt vi tre skudd med gevær som avskjed. Til vår forundring fikk vi tre kanonskudd til svar fra festningen. Vi så oss omkring og betraktet Norges fjell for siste gang.

Vi måtte ta en annen vei enn normalt ut av havnen, for det lå to forliste skip i innseilingen. Den ene var en stor engelsk steamer, «British Sportsman», som var lastet med kull. Oppå denne lå en dansk steamer.

Så snart vi følte havbølgene var det noen som fikk lyst til å gå til sengs, mens vi andre stod og så mot land så lenge det var mulig. Siden så vi ikke mer land før vi kom til Kapp. Fra nå av var det bare rutinearbeid om bord, og vi hadde ikke noe styggvær før vi hadde passert Cape Agulhas. Da måtte vi ned under dekk alle mann og skalke lukene, men det gikk bra.

Natal eller Aldabraøyene?

Nede ved Kapp møtte vi et tysk seilskip, og vi gikk inn på praieavstand. Vi så at det var et schlesvigsk skip, og de snakket dansk. De fortalte oss at de hadde hørt i Kapstaden at Zulu-krigen var over, og at det var meget gode tider i Natal. Denne opplysningen satte griller i hodet på mange, og de snakket om å gå til Natal isteden. Mange av de som ikke hadde noen part i skipet var meget stemt for å gå til Natal.

I Touliar (*Tulear*) ble vi godt motatt av de som var der. Far fant snart ut at de som han hadde stolt på skulle overta ledelsen av det hele nå var mer stemt for å dra til Natal istedenfor Aldabraøyene. Min far Knud Bang var inntil nå leder for det hele.

Kaptein Ludvig Larsen hadde hus i Tulear og ledet arbeidet som ble startet med «Agnes» derfra. Han var kommet ut igjen i 1877 og var nå bestyrer for Natalfirmaet Mc. Cubbins handelshus på Vest-Madagaskar. Kaptein Larsen var nå gift med en engelsk dame som slett ikke ville høre tale om Aldabraøyene. Hans to sønner og to døtre var innstilt på å dra til Natal. Det ble holdt noen møter på skipet og noen hjemme hos kaptein (*Ludvig*) Larsen. Det viste seg at flesteparten hadde lyst til å prøve lykken i Natal. Enden på visen ble at kaptein Larsen skaffet far arbeid med å reparere en skonnert (*schooner*).

De som nå ble igjen på Madagaskar var min far Knud Bang og stemor, mine søsken Hermanda, Knut (*Ole*) og jeg (*Severin*). Christian var allerede her. (*Christian Bang ble ikke med hjem til Norge i desember 1874 da faren dro derfra, men skaffet seg arbeid i Tamatave på østkysten hos det engelske firmaet Porter, Muir & Lang som hele «Agnes»- ekspedisjonen hadde reist ut for i 1872. Senere har vi sett av en beretning av en av Christian Bangs etterkommere, nemlig Eugenie Toulet i Frankrike, at Christian på en eller annen måte kom seg tilbake til Bergen for å bli konfirmert i Nykirken, for så å reise rett tilbake til Madagaskar igjen. En annen gang han kom tilbake fra en tur til Norge, da som 22-åring, uttalte han: «Madagaskar er mitt land», og han forlot det ikke. Likevel foretok han en reise i 1925, etter sin hustrus død. Denne gang ledsaget av deres fjerde datter, Mana og deres yngste sønn René.*)

Lina og Petra var igjen i Norge og ble gift der. Lina ble gift med utskiftningsformann Carl Bjørseth fra Molde. Petra ble gift med Lars Jensen som var smed og bodde i Bergen. Petra og Lars kom til Durban etter et år.

Blandt de andre som var igjen var min fetter Peter Bang Torgersen, Anton Andreassen med kone og tre barn, Anders Olsen med kone (hun døde etter en kort tid av feber, og han

reiste da til Durban hvor han giftet seg igjen), (*Olaf Olsen*) Fosdalen, madame Egelandsdal som var pleierske, Cyrene Solbakken som var søster av Fredrik Larsen. Cyrene (*Serene*) ble senere gift med en norsk kaptein som het Olsen og ikke lenge etter døde av feber.

Anders Olsens ene datter Olea kom til Glendale i Sør-Afrika, der Severin Bang slo seg ned. Faren Knud Bang ble etter noen år på Madagaskar ansatt i havnevesenet i Durban, slo seg ned der og bodde i Durban til sin død. Olea var hos oss som lærerinne. Hennes foreldre var da døde. Søstrene bodde i et lite hus med stor tomt og med frukttrær i Durban.

Den andre som døde etter at vi kom til Madagaskar var min stemor, fru Bang, som døde i Tulear i 1880. Vi bodde i St. Augustine. Etter en stund bød det seg en anledning å få reise til Tamatave. Det var den samme båten som vi hadde møtt nær Kapp. Min bror Christian var i Tamatave, og det ble bestemt at stemor og Hermanda skulle bli med til Tamatave for å besøke Christian. Min søster Hermanda ble igjen hos Christian mens min stemor kom tilbake til Touliar med samme skipet, og derfra hjem til oss. Ikke lenge etterpå ble hun syk og fikk kraftig feber. Far fikk bragt henne til lege i Touliar, men hun døde desverre snart etter. Det var ikke gått ett år siden vi kom til Madagaskar. Hun ble begravet under et stort Tamarisktre i en geværkasse, siden det ikke var andre materialer å få fatt i. Far kom tilbake til oss uten henne i en liten båt. Bølgene var store og båten ble kastet rundt. Far havnet i sjøen med alle mors eiendeler. Han fikk berget seg, men lite av hennes ting ble berget.

I mellomtiden var vi blitt frastjålet alle våre klær og en del annet utstyr som vi hadde hatt med oss. Vi skulle jo ha utstyr for to år.

Jeg husker en gang at far ga Knut og meg et stykke såpe og ba oss gå til elven for å vaske våre klær for de var så skitne. Vi gikk ut i elven med klærne på, og svømte omkring en stund. Deretter gnutte vi klærne inn med såpe og svømte omkring en stund igjen. Så var vasken gjort.

Kjell Falck: Norsk Handel, sjøfart og kolonisasjon på Madagaskar 1865 -1880. Sjøfartshistorisk Årbok 1965. s. 95-141

140 kuer flydd til Madagaskar

«Over 140 kvigekalver og ti oksekalver med fly fra Norge til Madagaskar». Det var nyhetssensasjonen som fylte nyhetsbildet på Madagaskar i 1972, og alle snakket om det.

TEKST: THOR RINGSBU

En stor stab av norske fagfolk og spesialister kom etter hvert ut til Madagaskar på 70- og 80-talet. På det meste var det rundt 12 – 13 norske landbrukseksperter i arbeid på øya. Prosjektet hadde tre hovedmål: Utvikling av hvete dyrking for brødmel, potetedyrking og dyrking av fôr og melkeproduksjon. Det siste var det viktigste.

En stab av veiledere ble ansatt, opplært og plassert utover i Vakinkanaratra. Mange av disse var tidligere Tombontsoa-elever. Avlsokser ble etter hvert utplassert på oksestasjoner hos pilotbønder. I starten anbefalte de «50 prosent métissage»; blandingsrase zebu- Norsk rødt fe (NRF). Dyra gjorde da et stort sprang i produksjon av melk, samtidig som de beholdt noe av zebu-feets motstandskraft mot sykdommer. I tillegg lignet dyra mer på dem bøndene var vant til. Men etter hvert gikk man mer og mer over til $\frac{3}{4}$ NRF og renrasert fe.

Fornyelse av arvematerialet på senteret på FiFaMaNor skjedde ved flybåren dypfryst sæd fra premieokser i Nor-

ge. Dette ble redningen også for Tombontsoa. Samarbeidet mellom skolen og prosjektet har alltid vært meget godt. FiFaMaNor hadde et omfattende kursprogram for sine veiledere, og disse igjen sto så for kursing og opplæring av bøndene. Samtidig foregikk det dyrkingsforsøk med tilpassede beitevekster ved senteret og opplæring i dyrking og i riktig og tilstrekkelig foring av kyr.

Dramatisk økning i melkeproduksjon

All denne innsatsen førte etter hvert til stor utbredelse av NRF eller blandingsdyr, og en enorm økning i melkeproduksjonen. Landbruksmyndighetene fulgte interessert med i utviklingen og et statselskap, Bureau Centrale Laitière (BCL) startet to små meierier, ett i Antsirabe og ett nordvest for Antsirabe (Ambatondradama på veien mot Faratsiho) der en sveitsisk organisasjon hadde opprettet et meieri tidligere.

Nestlé-konsernet lukket trolig utviklingen og startet litt senere en fa-

brikk for konsentrert melk. I starten måtte de ty til utstrakt bruk av rekombinert melk med importert tørrmelk som base. De drev også aktiv rekruttering av «kollektører» som samlet inn melk ute i landsbyene, syklet til treffpunkter ved bilvei der små biler fra Nestlé møtte dem, eller de syklet direkte til fabriken rett sør for Antsirabe. Så syklet de samme vei tilbake med kontantoppgjør til bøndene som hadde levert sine få liter om morgenen. Denne bedriften eksisterer fortsatt, nå under navnet Socolait, og produserer konsentrert melk og drikkejogurt.

RoMaNor

Sverre Utne, som nå i mange år hadde vært i Norad med ansvar blant annet for prosjektene på Madagaskar, hadde lenge sett behovet for et nytt prosjekt etter hvert som melkemengdene ble betydelige og bøndene fikk et akutt behov for levering etter som familiens og landsbyens behov var stilt. På hans initiativ ble det planlagt et meieriprojekt med tanke på konsummelk, jogurt, smør og

EMIGRANT: Norske kuer på Madagaskar.

ost, og avtaler ble gjort med gassiske myndigheter. (RoMaNor – Ronono Malagasy Norveziana.) Dette var trolig i 1985 eller tidlig i 1986.

Utne rekrutterte daværende teknisk sjef ved Norske Meieriers Salgssentral, Dr. Anders Oterholm, som leder for RoMaNor, og han ble der i tre år. Det ble bygd opp to meierier, ett i Antsirabe og ett oppe i fjellene nord-vest for Antsirabe (Antovontany) i et område der veiledningen hadde lyktes godt og hvor det var mange melkeprodusenter. Disse meieriene hadde til sammen en kapasitet på 6 000 liter per dag, men nådde ikke helt opp i dette i Oterholms tid i prosjektet. Oterholm fikk norsk etterfølger hvis oppgave det ble å sette en gassisk leder inn i arbeidet. Prosjektet strandet to-tre år seinere av flere grunner, deriblant mangelfull ledelse, konkurranse fra Tiko-konsernet m.m.

Tiko på banen

Nettopp i denne perioden, fra midten av 80-åra, kom en ny meierigründer

inn i bildet for alvor: Den senere president på Madagaskar, Ravalomanana Marc, bygde opp Tiko og andre bedrifter. Først i Antananarivo, hvor fokus var konsummelk og yoghurt, vesentlig av rekombinert melk. Så sto Antsirabeområdet for tur, for der begynte landet å flomme over, om ikke av honning, så i alle fall av melk.

Ravalomanana startet med ysteri, men etablerte seg helt i slutten av 80-åra ved Andranomanelatra omtrent, 15 km nord for Antsirabe. Der bygde han etter hvert opp et riktig stort meieri, og nylig også et kjempegårdsbruk for melkeproduksjon med en kapasitet på flere tusen melkekyr. Da krisen kom i 2009, hadde han trolig rundt 2000 kyr. De fleste av disse var friserfe innført fra New Zealand, samt noen få NRF. Årsproduksjon lå da på anslagsvis fem millioner liter.

Suksessprosjekt

Jakob Vea foretok en undersøkelse om ulike forhold i utviklingen av melke-

produksjonen i Vakinankaratra-området, blant annet ved intervju av bønder. Undersøkelsen ble avsluttet i 1989 og foreligger i to bind fra 1990. Hans begrunnede anslag av produksjonen er interessante og opplysende:

- I 1970 var total produksjon trolig om lag 1.000.000 liter per år
- I 1980 hadde dette økt til 2 til 2,5 mill liter
- I 1990 lå produksjonen på 9 – 10 mill liter
- Endelig i perioden 2000 – 2005 passerte produksjonen 30 mill liter
- Økningen fortsatte fram til krisen i mars 2009 -.

Jeg blir forundret om ikke de Noradmidler som her er brukt, har gitt noen av de aller beste resultater av norsk U-hjelp overhodet. Kanskje FiFaMaNor er det mest vellykkede av alle prosjekter, hva vet jeg?

Med 150 kalver som medpassasjerer

Som sørlendinger flest hadde den unge arkitekten Elisabeth Unneberg Sundøy hørt mye om Madagaskar. At hun skulle få oppleve å følge den første store kalvetransporten med fly fra Norge til Antananarivo hadde hun aldri drømt om. Her forteller hun om den minnerike opplevelsen på begynnelsen av 1970-tallet.

De to første store bebodde øyene vi hørte om i min barndom var Madagaskar og Flekkerøya, populært kalt «Madam Gresskar» og «Flekken Island». Flekkerøy ligger like utenfor Vågsbygd i Kristiansand der jeg trådte mine barnesko, men det var på Madagaskar vi var kjent!

Utallige er de misjonærer – hjemme på ferie fra ulike misjonsmarker – som vandret fra skole til skole og fra bedehus til bedehus på Sørlandet for å fortelle om misjonens fremmarsj blant hedninger i alle regnbuens farger og fra de mest underlige og eksotiske plasser jorden hadde å by på. Madagaskar var et land mørkkledde misjonærmenn med tversoversløyfe, midtskill eller hentesveis, og misjonærdamer med bedehusrull, eller turt i nakken, yndet å fortelle om! Gleder og sorger fra misjonsmarken ble anskueliggjort ved hjelp av flanellograftavler der de klistret opp Jesus og Maria, masse små hedningebarn, negerhytter og palmer!

Engasjert i FiFaMaNor

Som ung arkitekt arbeidet jeg i oslofirmaet Christophersen og Hvalbye AS. Firmaet var ett av mange partnere i konsulentfirmaet Norconsult AS, og hadde flere u-landsoppdrag gjennom dem. Som 28-åring ble jeg sendt til Dar es Salaam i Tanzania som del av et tverrfaglig nordisk team for å delta i prosjekteringen av Nordic Tanzanian Agricultural Project, Mbeya. For min del varte oppdraget der i årene 1970 – 1972.

Mot slutten av oppdraget i Dar es Salaam fikk mitt oslofirma et nytt oppdrag direkte fra Norad, nemlig FiFaMaNor -prosjektet utenfor Antsirabe på Madagaskar. Ved hjemkomsten fra Tanzania gikk jeg rett inn i arbeidet med prosjekteringen av de to jordbruksprosjektene dette oppdraget bestod i. All prosjekteringen av FiFaMaNor ble foretatt hjemme i nært samarbeid med veterinærer fra Veterinærhøyskolen og jordbruksekspertene fra Landbrukshøgskolen på Ås. Slik jeg forstod det, hadde Norad overtatt ansvaret for gjennomføringen av prosjektet fra Det Norske Misjonsselskap. Prosjekteringen var spennende og krevende da all teksting skulle utføres på fransk, og målsetting skulle være lokal – altså tommer og fot.

Unik mulighet

Utpå vårparten 1973 fikk vårt kontor beskjed om å stille med en person fra prosjekteringen av FiFaMaNor som del av en delegasjon på tre som skulle følge 150 NRF kalver med transportfly fra Oslo til Tananarive! Delegasjonen fra Norge skulle bestå av to veterinærer i forhold til dyrehelsen, og en person som skulle ha ansvaret for å få 20 personalboliger tilhørende prosjektet ut på anbud i Tananarive. Boligene skulle bygges først, slik at man kunne begynne å bemanne prosjektet mens det var under bygging. Jeg husker ikke eksakt dato, men selve avreisen fra Oslo skulle foregå mot slutten av sommerferien. Da jeg ikke hadde familie på den tiden, og mine kolleger ville ha sommerferien i fred sammen med ektefeller og barn, så falt valget som medlem av kalvetransportteamet på meg.

Jeg fikk to uker hjemme på Sørlandet før avreisen. Kvelden før ringte en av mine sjefer meg og sa at beskjeden fra Norad var «røff påkledning» og sko som for bruk i fjøset! Jeg hadde forestilt meg at den lange reisen nedover ville foregå i skjermet avlukke fra kalvene, men det var feil!

Jeg ankom Oslo dagen før avreisen, og vi pakket alt av anbudsmateriell jeg skulle ha med nedover. Det var alle tegninger av husene i mange eksemplarer, pluss beskrivelsen som var utarbeidet på fransk!

Avreisedagen var veldig varm, husker jeg. Jeg ankom Fornebu sammen med en av mine sjefer, og vi ble løst gjennom VIP-utgangen og ut til et enormt KLM transportfly. Der var lastingen i full gang. Den gikk fort fordi det ble varmt i flyet og kalvene ble urolige der de sto stuert sammen i høge tresprinkelkasser. Jeg mener det var ca seks kalver i hver kasse. Jeg tror også at noen av kalvene ikke ble med på turen. Det var så varmt at flyet måtte komme av sted for å få i gang aircondition anlegget.

Jeg ble mottatt av mannskapet på KLM flyet som bestod av piloter og navigatører samt to «KLM-cowboys» som bare drev med dyretransport! Så var det en sivilagronom fra Ås som jeg ikke husker navnet på, Edvard Nordrum som var veterinær, og så var det ei ung

arkitektjente som skulle ha 20 boliger ut på anbud i Tananarive! Jeg var ganske spent på hvordan dette skulle gå, men også stolt over å få et så spennende og også ansvarsfullt oppdrag som dette var!

Stuet bak kalvene

Flykroppen var full av trekasser med kalver. Kassene var vel ca 130 cm høye. Bak kassene inn mot toaletter bakerst i flyet var det satt tre flyseter for oss som fulgte kalvene fra Norge. Ved siden av oss sto et kjøleskap som inneholdt matpakker, mineralvann og rommelig med alkoholholdige drikkevarer! Oppå kassene, midt under det høyeste i flykroppen, var det lagt ut tre 4" planker! De gikk fra oss og helt frem til cockpitpiten i flyet! Oppå dem krøp cowboyene fra KLM når de inspiserte kalvene og Edvard Nordrum om en kalv av og til trengte tilsyn og hjelp! Der krøp også vi tre i kalvefølget frem til mannskapet i cockpitpiten for å innta felles varme måltider! Det var en ganske selsom opplevelse å krype bak to store mannfolk med rumpene i været – over kalver som rullet med øynene og slang med tungene!

Første stopp var Amsterdam. Der skulle kalvene mates og få vann å drikke. Mens det arbeidet pågikk, ble vi tre norske tatt med på en omvisning på transportdyrehospitalet på Schiphol flyplass. Det var en opplevelse å se alle de dyrene som ble fløyet inn fra fjerne eksotiske land, samlet på Schiphol for så å bli eksportert videre til ulike steder i Europa.

Etter Amsterdam, fløy vi direkte til Nairobi. Snart etter Amsterdam var det middag, og jeg ble sittende igjen i cockpitpiten hos flygerne og navigatørene. Det var nok den største opplevelsen under selve flyturen. Flygerne forklarte ivrig om instrumenter og flyteknikk, og det å kunne følge jorden under oss fra orkesterplass i et digert KLM fly var bare helt utrolig! Fra Nairobi satt jeg også i cockpitpiten, og fikk følge ruten mot Tananarive over Tanzania og områder jeg kjente godt fra utallige bilturer i det landet!

Turen sammen med kalvene og mine to reisevenner var også en munter opplevelse. Edvard Nordrum var en veterinær med et utall av muntre his-

torier fra studieår og fra sin veterinærpraksis! Jeg husker han fortalte at han i forbindelse med nyimporterte aggressive moskusokser på Dovrefjell, var blitt oppringt fra VG med spørsmål om hva folk som kom nær dem burde gjøre! Nordrum trodde det var en spøkopp-
ring fra kollegaen i nabokontoret, og svarte: "Prøv å komme så nær at dere kan gi dem beroligende piller"! Svaret kom på første side i VG neste dag!

Jeg mener vi var 18 timer i lufta med kalvene. De oppførte seg eksemplarisk, og jeg husker ikke at det var uhell eller alvorlige problemer av noe slag. Vi landet trygt i Tananarive, og ble møtt av en stor gruppe misjonsfolk samt den stedlige sjefen for byggeprosjektene Leif Robert Hansen.

Kalvene ble losset av flyet og gikk direkte i karantene i Tananarive. Det var det siste jeg så til dem, men vi fikk etter hvert rapporter fra prosjektkontoret vårt i Norge som sa at kalvene hadde klart seg helt fint, og at de ble blandet med det gassiske kveget slik formålet med å transportere kalver fra Norge til Madagaskar var.

På flyplassen i Tananarive mottok misjonærene, foruten oss og kalvene, også en ung lærerinne som skulle være lærer på internatskolen i Antsirabe. Jeg husker ikke navnet hennes, men hun kjørte sammen med Hansen og meg i jeepen til Hansen til Antsirabe! Jeg skulle jobbe en tid sammen med Hansen og få ut anbudspapirene. Det viste seg å bli en større jobb enn ventet, da

Madagaskar hadde «gone metric» uten at vi var klar over det! Jeg måtte sitte og oversette all målsetting for hånd fra fot og tommer til meter, millimeter og centimeter!

Huspasser i Antsirabe

Ellers ble jeg installert som «housewarmer» i en enebolig noe i utkanten av Antsirabe. Innehaverne var på ferie og ønsket at noen bodde i huset! Det var ikke veldig hyggelig, husker jeg! Store løshundflokker løp rundt i området om kvelden og nettene, det var mørkt og ganske utrivelig! Husker at det var et gammelt trørgel i stuen der, og at jeg satt utover nettene og spilte gamle sanger og salmer som jeg husket fra min tid som sanger i Domkirkens barnekor i Kristiansand! Da var det hyggeligere på misjonsstasjonen i Antsirabe hvor jeg ofte var innom mens jeg var i byen. En stor opplevelse var det også å besøke hovedkirken i Antsirabe, og høre menigheten stemme i salmene med over- og undertoner i alle varianter!

Ellers var Leif Roar Hansen en glimrende guide under oppholdet! Vi var selvsagt på befaring i området hvor FiFaMaNor -prosjektene skulle bygges. Mimosa prosjektets tomt var jo et syn! Og veien fra Antsirabe opp mot prosjektområdet bød på mange opplevelser! Det var den kalde årstiden med likvendingsfester i landsbyene vi kjørte gjennom – for å nevne noe!

Vi hadde en hel dag på Mangarano – før ombyggingen. Det var en sterk

opplevelse å se landsbyen med dens spedalske innbyggere, og å høre hvordan den fungerte praktisk og sosialt. For et arbeid de gjorde, søster Milly og alle de andre, som opp gjennom tidene viet sitt liv til arbeidet der.

Inntrykk gjorde også Hansen og mitt besøk i Tananarive da vi skulle ha prosjektene inn for godkjenning hos myndighetene før anbudsutsendelse. Jeg hadde hatt fransk på gymnaset, men hadde snakket det lite, så vi leide inn misjonær som tolk! Vi bodde som betalende gjester på misjonsstasjonen i Tananarive! Jeg bodde hos et ungt ektepar som jobbet ved stasjonens trykkeri. De viste oss Tananarives mange severdigheter, markedet, dyremarkedet og selve det fargerike bylivet hovedstaden hadde den gang!

Mitt korte opphold på Madagaskar sammen med en helt unik kalveflytransport har vært en av mitt livs største reiseopplevelser! Så lenge jeg lever, vil jeg huske den transporten og i tankene ta ke mine arbeidsgivere som ga meg mulighetene til å oppleve både den og arbeidsårene i Dar es Salaam, Tanzania.

Madagaskar var ikke blant mine topp 10 ønskerisemål, men skjebnen ville det slik at jeg kom dit og at jeg i godt voksen alder fikk et av Madagaskars misjonærbarn som nabo og god venn. Kirsti Nakkestad Håtveit er med andre ord årsaken til at jeg nå sitter her og skal forsøke å fortelle om en reise som nok ble en av mitt livs aller største opplevelser!

Med turister til fødelandet

Teolog Kjell Berg er født på Madagaskar, og var tilbake for første gang på over 60 år i 2009. Nå har han fått oppdrag som reiseleder for den norske turoperatøren Inspiratour. Her forteller han om bakgrunnen for den to uker lange turen, som starter 19. mai 2012.

TEKST OG FOTO: KJELL BERG

Jeg kom tilbake til Madagaskar for første gang etter 62 år sammen med sønn og to barnebarn.

Vi opplevde alt det som gjør inntrykk på besøkende, enten de kjenner landet godt eller lite fra før: Et folkeferd som møter deg med smil og vennlighet, og en natur med farger og former som kan ta pusten fra de fleste. For oss fire ble det i tillegg et møte med vår egen forhistorie.

Dette var i 2009, og den politiske situasjonen hadde ført til at turismen nærmest hadde stanset helt opp. Vi så snart hvilke ringvirkninger det skapte. For eksempel i det vesle reservatet Anja hvor inntektene var sunket med 90 prosent, og hvor en hel landsby ble skadelidende.

Turisme mot fattigdom

Ban Ki-Moon har lagt vekt på den sentrale plassen som turisme kan ha for møtet mellom folk fra ulike land og med forskjellig bakgrunn. Vår egen Erik Solheim hevder at turisme er et av våre viktigste våpen mot fattigdom. Ut-

viklingen av bærekraftig turisme blir viktig i et slikt perspektiv.

Gjennom barnebarna mine har jeg sett hvordan denne turen ble som et speil for slik vi lever i Norge i 2011. Både hva velstanden byr oss av muligheter, men også hva vi går glipp av når en økonomisk og teknisk utvikling styrer oss i feil retning nesten uten at vi merker det.

Møte med mennesker og levet liv

Etter at jeg var på Madagaskar igjen i vår, ble jeg utfordret av Inspiratour å legge til rette et reiseprogram på øya. For meg personlig ble dette meningsfullt, en måte jeg kunne gi litt igjen til landet som jeg skylder så mye.

Inspiratour legger vekt på at du som besøkende skal få anledning til å lære i et møte med folk og levevis. Samtidig er det en forutsetning at turen legges opp innenfor rammen av ansvarlig turisme.

Derfor har vi naturlig nok innledet et samarbeid med Hasina Group. Hasina er, som mange vil vite, særlig opp-

Kjell Berg på Madagaskar sammen med barn og barnebarn

tatt av utviklingen av bærekraftig turisme, – blant annet gjennom samarbeidsprosjektet mellom universitetene i Fianarantsoa og Stavanger.

Mindre steder og gode hotell

På Inspiratours tur til Madagaskar har vi prioritert landsbygd og mindre steder fremfor de større byene. Men Antsirabe må vi selvsagt ha med. Nasjonalparker som Ranomafana og Isalo i tillegg til mindre miljø som Ifaty, Anja og Antsokay ønsker vi å prioritere.

Vi satser på hotell med høy standard, og flyprisen gjør at Madagaskar neppe blir reisemål for den som søker en rimelig sydenferie. Kanskje turen appellerer mest til den reisende som sier ja til Ban Ki-Moon og Erik Solheims perspektiv på ansvarlig turisme?

I løpet av den to uker lange turen besøkes Antananarivo, Antsirabe, Ranomafana, Fianar, Ambalavao, Ranohira, Ifaty og Toliara. Detaljert dag-for-dag program finner du på www.inspiratour.com.

Når: 19. mai - 3. juni 2012

Pris: kr 33.990,-

Depositum: kr 10.000,-

Inspiratør: Kjell Berg

Passer for: Alle som har lyst til å oppleve et spennende og annerledes land.

Flybilletter med Air Mauritius og SAS er inkludert i prisen

Omstridt prosjekt på Madagaskar

Utvinning av ilmenitt og zirkon i Manakara-området truer drikkevannet til store deler av befolkningen i området. I tillegg kan tiltaket risikere å ødelegge mangfoldet i sjøen der elvene renner ut.

TEKST: ARNE DRAGSUND

Undertegnede var en tur på Madagaskar i sommer, og var i den forbindelse i kontakt med folk i Manakara på Østkysten. Der fortalte de at det nå er en utstrakt kartlegging av muligheter for å utvinne ilmenitt og zirkon fra jorda langs hele østkysten, fra Tolagnaro i sør til Toamasina i nord. Undersøkelser for å finne ut om det er drivverdige forekomster i området, er ledet av kinesiske eksperter sammen med gassere. Prosjektet kan sammenliknes med det omstridte tjæresandprosjektet i Canada.

Stor motstand

Det mangler ikke på motstand mot dette prosjektet. Blant annet er folk reddet for at den viktige Pangalana-kanalen skal bli ødelagt. Den brukes til transport langs hele kysten, og er også rik på

fisk for befolkningen. Områdene langs de store elvene er av de tettest befolkede områdene på Madagaskar, så et slikt prosjekt for å utvinne ilmenitt og zirkon vil rasere store områder. Utvinninga vil også medføre bruk av kjemikalier, som vil være svært ødeleggende for den fine økologiske balansen i naturen. Mange tar drikkevann fra grunnvannet, som mange steder ikke er dypere enn åtte-ti meter, alt etter hvor stor nedbøren er til en hver tid.

Det er støtte fra myndighetene sentralt og lokalt for at kineserne skal få begynne med utvinning av mineraler i dette området. Motstanden fra lokalbefolkningen synes å ha hatt liten virkning. Noen steder har også bønder gått med på kartlegging og senere igangsetting av prosjektet.

Rasert natur

Dersom et slikt prosjekt kommer i gang, frykter mange at naturen på østkysten vil ødelegges. Det vil få store økologiske konsekvenser, med stor fare for at grunnvannet blir forurenset som drikkevann. Så vet vi at Det indiske hav er ett av verdens rikeste hav når det gjelder fisk og krepsdyr. Blant annet er revene utenfor østkysten viktige leveområder for langust/hummer. Sigevann fra slike prosjekter som det her er tale om, til elver og senere ut i havet, vil være svært ødeleggende for det biologiske mangfoldet i havet. For å bevare naturen langs hele østkysten av Madagaskar, er det mest hensiktsmessige at et slikt prosjekt ikke gjennomføres

Lær å kjenne øya vår

Barnebokforlaget Vakoka Vakiteny gav i juli ut ei ny bok som heter Fantaro ny Nosintsika «Lær å kjenne øya vår». Den har som mål å revolusjonere geografi-undervisningen.

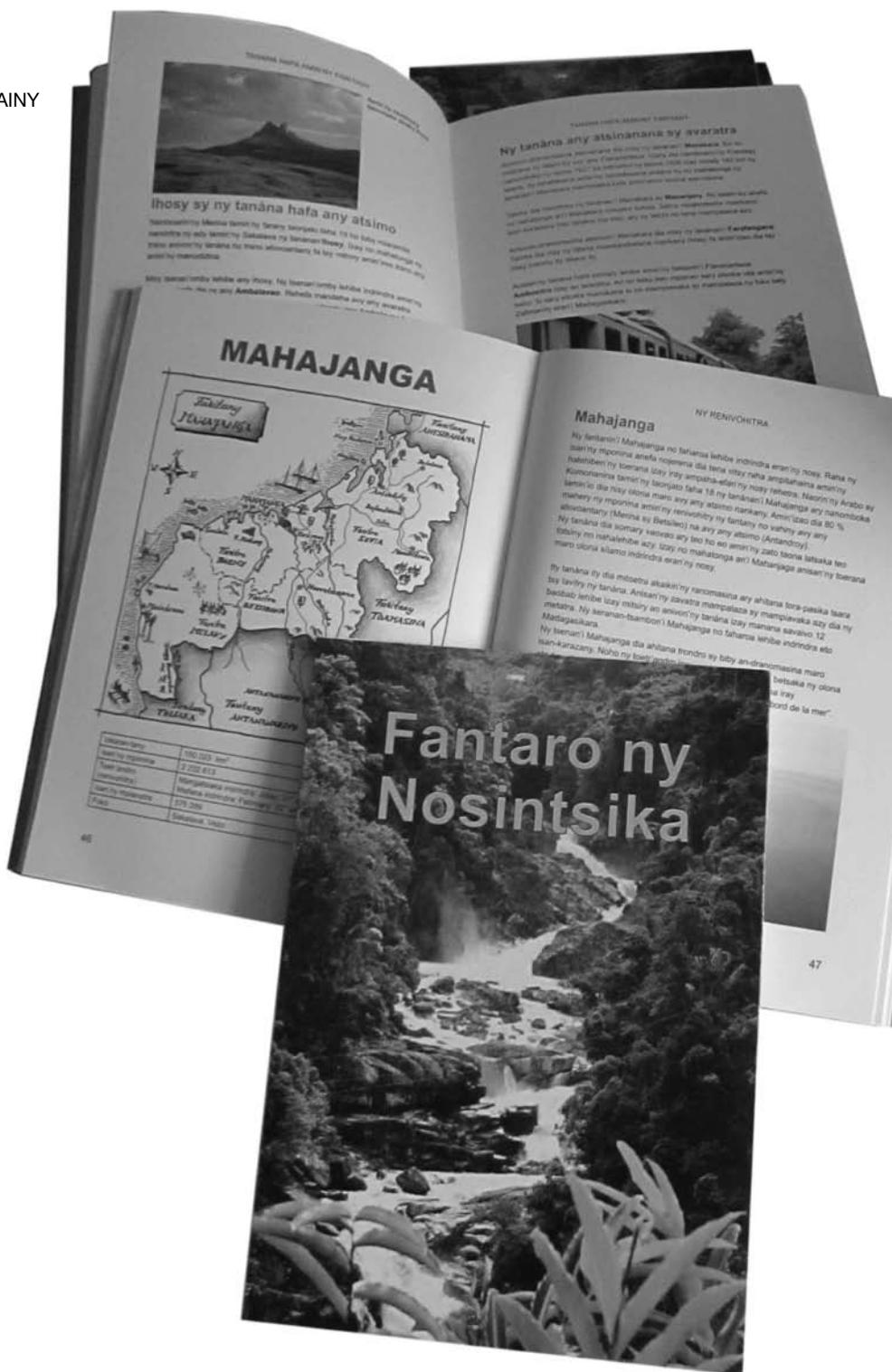
TEKST OG FOTO: SOPHIE KÜSPERT-RAKOTONDRAINY

Hvem av oss som har reist litt rundt på Madagaskar, har vel ikke stusset på at barna vet så lite om øya si? Og hvor i undervisningen er kartene som på en enkel måte forklarer hvor man selv befinner seg i forhold til resten av landet? Og hvor er bildene fra mange ulike steder på øya som gjør det mulig for elevene å få en viss idé om hva vi mener når vi snakker om storbyen, om mangroveskogen eller om toget til Manakara? Den dårlige nyheten er at jeg ikke har sett en eneste skole på Madagaskar som er utstyrt med dette. Men den gode nyheten er at det er nettopp dette som befinner seg mellom permene til Fantaro ny Nosintsika.

Boka har 68 sider, inneholder over 80 fargefotografier og 8 håndlagete kart og er skrevet på gassisk. Tekstene handler ikke bare om geografi, men forsøker å gi leseren en helhetlig forståelse av Madagaskar og hva som kjenner tegner ulike områder. Bildene har nøye blitt valgt ut og forteller sin historie mye bedre enn en lang forklaring kan gjøre. Boka er delt inn i seks kapitler, ett for hver provins og omfatter følgende temaer: Provinshovedstaden, andre viktige byer i provinsen, natur og miljø, fjell og høydedrag, vassdrag, levebrød for folk flest og et intervju med en ungdom fra denne provinsen. I tillegg fins det faktabokser og tekstene er knyttet opp mot Madagaskars historie der dette faller naturlig.

Boka ble trykket i 1000 eksemplarer, og halvparten av disse vil bli delt ut gratis til gassiske ungdomsskoler. Vi selger også boka i Norge til inntekt for trykk av nye bøker. Den koster 100 kr og kan fås i posten direkte fra oss. Vi håper at vi snart vil kunne dele ut denne boka til alle gassiske ungdomsskoleelever så vi i fremtiden ikke lenger må oppleve at barn og ungdom ikke kjenner til noe annet enn sin egen landsby.

Ta gjerne en titt på nettsiden vår www.vakiteny.org <http://vakiteny.blogspot.com> eller skriv en mail til mparany@vakiteny.org

Vennskapsforeningens årsmøte 2012

Det blir årsmøte for Vennskapsforeningen Norge – Madagaskar (hovedforeningen på landsbasis) i Stavanger i forbindelse med møte i Rogalandsforeningen lørdag 14. april 2011. Innkalling og giroblanketten vil bli sendt ut ca 1. mars i en egen konvolutt til medlemmene. Stemmeseddel vil samtidig bli sendt ut elektronisk slik som i 2010. Årsmelding, årsregnskap med revisorberetning, aktivitetsplan og budsjett, samt saker til drøfting, vil bli trykket i Madagaskarforum nr. 1/2012 og sendt ut til medlemmene senest i mars måned. Eventuelle saker til årsmøtet må sendes inn til hovedstyret innen 1. februar 2012.

Kan jeg stemme?

Alle som har betalt kontingent for 2011 kan gi sin stemme til nye hovedstyremedlemmer, revisorer og valgkomité i 2012. Stemmeseddel blir sendt ut i begynnelsen av mars over e-post til alle som har mailadresse. De som ikke har e-post, vil få stemmeseddel i konvolutt. Stemmeseddelen og giroen er nummerert til hovedmedlemmer og husstandsmedlemmer, og adressert og ferdig utfylt til hovedmedlemmet. Som før har både hovedmedlemmer og husstandsmedlemmer stemmerett. Frist for både stemmegivning og innbetaling av kontingent er 20. mars 2012.

Medlemskontingenten

På årsmøtet 9. april 2010 i Oslo ble det vedtatt at medlemskontingenten settes opp fra 2012. Den blir da kr. 200 for hovedmedlemmer og kr. 100 for husstandsmedlemmer. (tidligere kr. 150 og kr 50.) Begrunnelsen er at vi fra 2012 mister Norad-støtte til trykkingen av medlemsbladet og andre informasjonstiltak, noe som hvert år har bidratt med kr 40 000 i kassen.

Boken til Stefaan de Wolf er til salgs

Marta Dale, tar imot bestillinger på boken "Le grand livre sur les petits métiers" som dannet utgangspunkt

for jubileumsutstillingen. Boken koster kr. 240,00 + porto og emballasje. Marta Dale kan kontaktes på 984 31 163 eller på e-post: makjeda@online.no.

Boken "Merkverdige Madagaskar. Øya mellom Øst og vest" er til salgs

Boken kan fås ved henvendelse til Øyvind Dahl. Den koster kr. 250 + porto og emballasje. Øyvind Dahl kan kontaktes på 952 02 270 eller på e-post oyvind.dahl@lyse.net.

Utvalg for miljø og utvikling

UMU har som formål å arbeide for miljø og utvikling relatert til Madagaskar. Interesserte bes om å kontakte Arne Dragsund, Lundegeilen 11, 4323 Sandnes, e-post: adragsun@online.no, Mobil 971 90 424. UMU har siden det ble opprettet 1. juni 2010 jobbet med problemstillinger omkring fattigdom og matmangel, avfallshåndtering, skog og naturressurser, landbruks-utdanning og landbruksutvikling, vann- og avløpshåndtering og bruk av biogass på Madagaskar. Medlemmer av UMU er: Suzanne Olsen, May Lise Talgø, Jakob Vea, Helge Helgesen og Arne Dragsund. UMU samarbeider også med lokale kontakter på Madagaskar.

Utvalg for menneskerettigheter

UMR har som formål har som formål å arbeide for menneskerettighetene relatert til Madagaskar. Interesserte bes kontakte John Magnus Nygaard, Svalbard plass 10, 4010 Stavanger, e-post: jomagnyg@online.no, Telefon 51 52 21 41, Mobil 478 14 986. UMR har siden det ble opprettet 1. juni 2010 formulert følgende mål for sitt arbeid: sørge for økt fokus på MR-brudd på Madagaskar, bidra med kunnskap om MR-situasjonen på Madagaskar både generelt og innad i VNM, bevisstgjøre og påvirke norske og gassiske myndigheter når det gjelder MR og vise støtte til den gassiske befolkningen som er utsatt for MR-brudd. I dette nummer av Madagaskar forum finner dere en artikkel fra UMR. Medlem-

mer av UMR er Marit Breen, Birger Veum, Øystein Nedrebø og John Magnus Nygaard.

Østlandsforeningen

28. mai var det sommeravslutning på hytta til Bjørn Sverre Lie. Det var 22 oppmøtte og ble en hyggelig samling med quiz m.m. Flere hadde ikke vært på VNM-møter tidligere.

15. september var det åpent medlemsmøte i KFUM-huset der May Lise Talgø fortalte om det arbeidet Grønn Hverdag er involvert i på Madagaskar i Foulpointe og på Antsirabe.

10. november skal det være åpent medlemsmøte i Utviklingshuset (Gamle Vestbanen). Der skal Karina Hestad Skeie og Hilde Nielssen fortelle om sitt opphold på Madagaskar under statskuppet i mars 2009. Tema: Politikkens magi. Vekkesbevegelsen Fifohazana og nasjonal politikk på Madagaskar. Det blir kjøp og salg av gjenstander fra Madagaskar fra kl. 18.30.

Rogalandsforeningen

29. august hadde foreningen medlemsmøte i kommunens kantine. Fredskorps-representanten Øystein Nedrebø fortalte om sine erfaringer fra et årsopphold på Antsirabe under tittelen: "Å undervise i engelsk, miljø og demokrati på Madagaskar". Malvin Tomren orienterte om den politiske situasjonen på Madagaskar.

3. oktober var det åpent medlemsmøte i kommunens kantine. Psykiater Jone Schanche Olsen orienterte om situasjonen for psykiatri på Madagaskar. Øyvind Dahl fortalte om det nye veikartet som er undertegnet av gassiske politikere 17. september.

Lørdagskaféen er utsatt til 3. mars ettersom Internasjonalt hus er nedlagt. Foreningen vil sannsynligvis arrangere sitt årsmøte 14. april, samme dag som hovedforeningen.

Hvor mange medlemmer har foreningen?

Foreningen har nå 546 registrerte medlemmer. Av disse er 397 hovedmedlemmer og 149 husstandsmedlemmer. Med husstandsmedlemmer mener vi ektefelle/samboer og barn som bor hjemme på samme adresse. Utflyttede voksne barn på andre adresser regner vi med kan tegne seg som nye selvstendige hovedmedlemmer.

Vi vil gjerne at dere verver nye medlemmer til foreningen, for eksempel ved å verve familiemedlemmer som husstandsmedlemmer. Jo flere vi er, jo sterkere stemme har vi når det gjelder

lobbyvirksomhet og forhandling om medlemsfordeler. Om det er mulig, bruk innmeldingssiden på www.madagaskar.no.

Adresseforandring

Kasserer Jakob Veia vil takke alle medlemmer som sørger for at medlemsregisteret er oppdatert og à jour ved å sende melding om adresseendringer (post og e-post) til kasserer. Adressen til kasserer finner du bak på dette bladet. Du kan også klikke svar på en av mailene som kommer fra kassereren og opplyse om endringer som måtte være aktuelle. Kasserer setter også pris på å ha et telefonnummer å nå deg på om det skulle være nødvendig,

så send gjerne oppdateringer om telefonnummer også.

Foreningens hjemmesider

På www.madagaskar.no finner du Vennekapsforeningens hjemmesider. Du vil alltid finne nyheter fra Madagaskar og aktuelle saker i foreningen på disse sidene. Alle Madagaskarforum som er utgitt, finnes på hjemmesidene i PDF-format. Videre finnes mange lenker med interessante innfallsporter til mye stoff om Madagaskar som ambassader, bistand, litteratur, miljø, nyhetsstoff, politikk, reiser, samarbeid med Madagaskar og mye annet. Vi jobber stadig for å gjøre hjemmesidene enda bedre.

INNLEGG

angående Madagaskarforum nr. 1 2011, side 8 og 9

Pinlig og tendensiøs ironisk overskrift både for det gassiske folk og deres forhold til sine kongetradisjoner og for kuppmakerekteparet selv.

For kuppmakerekteparet vil en slik sammenligning bare styrke kystgassernes motstand mot merinadominansen. Merinastammen har nesten alltid hatt altfor stor prosentandel i styre og stell. Det er langt på vei roten til mye av det som går galt på og for Madagaskar.

Det burde derfor være innlysende at vi som står utenfor ikke nærer opp under dette misforhold med artikler som denne på side 8 og 9 i Madagaskar Forum nr. 1 for 2011.

Personlig har jeg heller ikke sett slike ytringsformer og sammenligninger i noe annet media.

Det gassiske folk vil nok også ikke være særlig smigret over at en kuppmaker blir sammenlignet med aktørene i den korte men likevel stolte kongeperioden på Madagaskar.

NILS KRISTIAN HØIMYR

TILSVAR

Når «Kongen og dronningen» var skrevet med anførselstegn, tror jeg alle, også innsenderen, forstår at overskriften var ironisk ment. Ekteparet står foran det gamle dronningpalasset i festklær og med rød «kongelig» parasoll, de lar seg eskortere gjennom kongeporten av «tusen krigere» (Antananarivos motto er «Ny arivolahy tsy maty indray andro» (Tusen [krigere] dør ikke på en dag). Bildene finnes på internett på <http://hdvtana2010.over-blog.net> og kan finnes også på www.madagate.com som er regimets talerør. Der som dette bidrar til «merinadominans», har «kuppmakerekteparet» selv bidratt til det.

ØYVIND DAHL OG MADAGASKARFORUM

Lyst på et gassisk bordflagg?

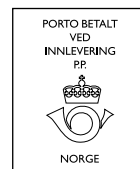
Sverre Barland fra Stokke lager selv bordflagg på bestilling. De leveres på kort varsel og koster kr 250.

Barland var med å bygge den 40 fot lange Colin Archerkopien «Shalom» i 2003-2004, som har hjemmehavn i Mahajanga. For mer info, kontakt Sverre på **e-post:** sbarla@broadpark.no eller på **telefon** 33 33 74 62

Sverre Barlands egenproduserte bordflagg.
foto Linn Rkogh Hansen

B

RETURADRESSE: JAKOB VEA, KAIGATEN 90, 4280 SKUDENESHAVN

